

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN

*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Van/TÜRKİYE
zektastan@gmail.com
ORCID *

**MEHMET KAPLAN İLE ORHAN
OKAY MÜNASEBETİ VE
AKADEMİSYENLERE ÖĞÜTLER**

THE RELATIONSHIP OF MEHMET KAPLAN
AND ORHAN OKAY AND HIS ADVICE TO
ACADEMICS

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 23.11.2020	Received Date: 23.11.2020
Kabul Tarihi: 01.12.2020	Accepted Date: 01.12.2020
Yayınlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Taştan, Zeki, "Mehmet Kaplan ile Orhan Okay Münasebeti ve Akademisyenlere Öğütler", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 138-165.

Taştan, Zeki, "The Relationship Of Mehmet Kaplan And Orhan Okay And His Advice To Academics", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 138-165.

10.28981/hikmet.830414

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN

**MEHMET KAPLAN İLE ORHAN OKAY MÜNASEBETİ VE AKADEMİSYENLERE
ÖĞÜTLER**

**THE RELATIONSHIP OF MEHMET KAPLAN AND ORHAN OKAY AND HIS ADVICE
TO ACADEMICS**

ÖZ

Mehmet Kaplan ve Orhan Okay, Yeni Türk edebiyatının oluşumu ve gelişmesinde önemli katkıları olan iki bilim insanıdır. İstanbul Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsünde öğretim üyesi olan Kaplan, eşinin aracılığıyla Orhan Okay'la 1950 yılında tanışmış; bu karşılaşma her iki akademisyen açısından da ömür boyu süren bir dostluğa dönüşmüştür. Mehmet Kaplan'ın üniversiteden de talebesi olan Okay, bilim ve kültür yolculuğunun birçok aşamasında onun yakınlığını ve sıcaklığını üzerinde hissetmiştir. Mehmet Kaplan'ın hocalığı ve yol göstericiliği Okay'a üniversitenin de kapılarını aralamış, Erzurum'da başlayan akademik hayatı tam otuz altı yıl sürmüştür. Mehmet Kaplan, Orhan Okay'ın sadece lisanstan değil doktora da öğrencisi olmuş, onu doçentlik ve hatta profesörlük aşamalarında da sürekli olarak takip etmiştir. Bu münasebetin devam etmesinde o yıllarda yaygın iletişim aracı olan mektupların önemli bir rolü olmuştur. Bu mektuplar sadece bir iletişim aracı değil kültür, sanat ve edebiyatla örülü bilgiler içeren akademik bir rehberdir de. Kaplan'ın önerileri, sadece Orhan Okay ve diğer asistanlarına değil öğrencisinden hocasına kadar günümüz akademisine yönelik de değerli mesajlar içermektedir. Biz de bu yazımızda bu iki değerli bilim insanının mektuplaşmaları ve hatıralarını dikkate alarak akademiye yönelik tavsiyelerini incelemeye çalışacağız. Yazımızın sınırı, Mehmet Kaplan'dan Hatıralar-Mektuplar kitabından hareketle Orhan Okay'ın akademik yolculuğu, Kaplan'la tanışması, hatıralar ve mektuplar ışığında akademik dünyaya dönük tavsiye ve değerlendirmeleri kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Okay, Mehmet Kaplan, Türkoloji, Akademi, Türk Edebiyatı.

ABSTRACT

Mehmet Kaplan and Orhan Okay are two scientists who made important contributions to the formation and development of Turkish literature. Kaplan, a faculty member at Istanbul University, Department of New Turkish Literature, met Orhan Okay in 1950 through his wife; this acquaintance turned into a lifelong friendship for both academics. Okay, a student of Mehmet Kaplan at the university, felt close to him at many stages of his science and culture journey. Mehmet Kaplan's teaching and guidance opened the doors of the university to Okay. His academic life, which started in Erzurum, lasted exactly thirty-six years. Mehmet Kaplan was not only a undergraduate student of Orhan Okay but also in doctorate, followed by in associate professorship and even professorship stages. Letters, which were common communication tools in those years, played an important role in the continuation of this relationship. These letters are not only a means of communication but also an academic guide containing information on culture, art and literature. Kaplan's suggestions contain important messages not only to Orhan Okay and his other assistants, but also to today's academy from his student to his teacher. In this article, we will try to examine the recommendations of these two valuable scientists to the academy, taking into account their letters and memories. The limit of our article includes Orhan Okay's academic journey, meeting with Kaplan, recommendations and evaluations in the light of memories and letters, based on the book Mehmet Kaplan's Hatıralar-Mektuplar.

Keywords: Orhan Okay, Mehmet Kaplan, Turcology, Academy, Turkish Literature.

*Benim Mehmet Kaplan'ı
tanışım, talihimin birkaç güzel
lütfundan biri olmuştur. (O. Okay)*

Giriş

İstanbul Üniversitesi'nde doktora yaptığım yıllardı. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde bir odadaki kitaplığın üst kısmında lisans tezleri yer alıyordu. Hocalarımızın müsaadesiyle tezlere göz atmaya başladım. Araştırmalarım neticesinde Birol Emil'in tezine rastladım. Okudukça bir Türkoloji öğrencisinin araştırma kabiliyetine, bilimsel yöntemine ve kullandığı dile hayran oldum. 1958-1959 eğitim-öğretim döneminde savunulan lisans tezi, başlığı itibarıyla de kapsamlı bir araştırmaya işaret ediyordu: *Servet-i Fünuncular ve Dekadanlık Meselesi*. Tez, Osmanlı Türkçesinden Latinceye aktarılan bir çalışmanın, bir iki roman veya bir öykü kitabının masa başında hazırlandığı lisans tezlerinden çok farklıydı. Hatta kütüphaneye gidilmeden hazırlanan bazı lisansüstü tezlerden de... Kütüphanelerden, Osmanlıca gazete ve dergilerden elde edilen bu çalışma; büyük bir disiplin, azim ve emek ürünüydü. Âlim Kahraman'ın; *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Eleştiri* adlı çalışmasında; bu tezi de kaynak göstermesi (Kahraman, 2006: 247) bir lisans tezinin bilimsel değeri açısından dikkat çekicidir. Birol Emil'in bu disiplinini, o dönemde İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Türkiye'deki sayıları çok az olan¹ Türkoloji bölümlerinde yapılan tezlerde de görebilirsiniz².

O dönemin lisans talebelerindeki araştırma kabiliyetini, şevk ve heyecanı bugün göremiyoruz. Türkiye'deki tüm üniversitelerdeki mezuniyet tezlerinde (edebiyat) eski çalışmalarda gördüğümüz Türkçenin gücünü, üslubunu ve niteliğini, araştırma disiplini ve azmini, kaynak taramasını, yöntem, tahlil, yorum ve değerlendirme kabiliyetini bulamıyoruz maalesef. Benzer yozlaşmanın lisansüstü çalışmalarda da olduğuna kanaat getirebiliriz. Orhan Okay'ın 2006 yılında lisans ve yüksek lisans tezleriyle ilgili bir mukayesesini burada hatırlatmakta fayda var. Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın 1939'da hazırladığı *Eşrefoğlu Rumi: Hayatı ve Eserleri* ile *Emir Sultan* adındaki travay ve tezinden bahsederken; "O yıllarda bu tezlerin bugünkü yüksek lisans tezlerinin çoğundan daha akademik, daha ilmî seviyede olduğunu belirtmeğe gerek var mı?" (Okay, 2006: 498) kaydını düşmesi de bu anlamda manidardır.

Akademide buna benzer çözümlenin her geçen gün arttığı aşikâr. İnsan bu nedenle yüzünü hep geçişteki tecrübelerle çeviriyor. Eski hocalarımıza kulak verdiğinizde akademik terbiyede örneğin doçentlik sözlü sınavlarının ne kadar mühim bir yer tuttuğunu öğrenmeniz hiç de zor değil. Orhan Okay'ın

¹ 1958 yılında, sadece İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik, Ankara, Ege, Karadeniz Teknik ve Ortadoğu üniversiteleri açıldı. Atatürk Üniversitesi de yeni kurulmuştu.

² Bu hususta merak edenlerin İstanbul için Yetiş, 1993: 265-327; Ankara için Öner, 1964: 149-164 ile Ünver, 1972: 147-164; Erzurum için Bali, 1968: 139-145 değerli çalışmalarına göz atabilirler.

naklettiğine göre eskiden (1974) doçentlik sınavı birkaç kademedeyden meydana gelmekteydi. Öncelikle yabancı dil imtihanı gerçekleşirdi. Dört saat süren bu imtihandan sonra başarılı olan adayın eserleri, daha sonra beş profesörden oluşan jüri tarafından değerlendirilirdi. Aday eserlerden de geçtikten sonra bir kolokyum imtihanı yapılırdı. Aday bu zor sınavı da geçtikten sonra aynı jürinin uygun göreceği bir günde, adayın teklif ettiği beş konudan jürinin seçeceği bir konuda deneme dersini verirdi. Derse jürinin dışında isteyen öğretim elemanları ve öğrenciler de dinleyici olarak katılabilirdi. Kendisi de bu aşamalardan geçen Okay, o tarihlerde doçentliğe doktoradan daha çok önem verildiğini de ekler. Okay'ın doçentlik jürisinde Mehmet Kaplan, Kenan Akyüz, Gündüz Akıncı, Kaya Bilgegil ve Niyazi Akı gibi Ankara, İstanbul ve Erzurum'dan, alanında yetkin hocaların yer almasının değerini söylemeye de gerek yoktur sanırım.

Mehmet Kaplan'ın, Orhan Okay'a yazdığı mektuplarda akademideki bu tür çözülmeye yıllar öncesinden dikkat çektiğine şahit oluruz. Kaplan, 1980'den sonra yapılan değişikliklerin üniversitelerin geleceğini olumsuz yönde etkileyeceğini yıllar önce yazmış ve bugün birçok kişinin şikâyet ettiği konulara parmak basmıştır. Orhan Okay'a yazdığı bir mektupta (1982), üniversitelerde fikir hürriyeti olmadığından yakınan ve üniversite deyince hep Nurettin Topçu'yu hatırladığını söyleyen Kaplan, eğer akademide olsaydı ve Paris'teki hürriyeti bulabilseydi, onunla belki de Türkiye'nin değişebileceğini iddia eder³. Kaplan, yeni uygulamalardan dolayı üniversitelerin geleceği ile ilgili epeyce ümitsizliğe kapılmıştır. 29 Ocak 1984 tarihli bir mektubunda ise ciddi bir öngöründe bulunmuştur. Son yıllarda talebe sayısında birdenbire artış yaşandığını, 1983 yılında birinci sınıfın 300 kişi olduğunu söyleyen Kaplan, ön sıralar dışında kimseyi hatırlamadığından yakındır. Oysa hocalık, talebeyi yakından tanımakla başlar. Kalabalık sınıfların ve artan imtihanların bu bakımdan hocalığa zarar verdiğinden şikâyet eder:

“Her talebenin ayrı bir şahsiyeti vardır. Tezler de ortadan kalkınca hocalık, sadece nutuk vermektense ibaret kaldı. Sizde (Erzurum) İnşallah böyle değildir. Talebe sayısı çoğalınca, imtihanlar da artınca, artık düşünmeye, okumaya ve araştırma yapmaya vakit kalmıyor.” (Okay, 2015: 158)

Kaplan'ın bugün şikâyetçi olduğumuz konunun sakıncalarını yıllar öncesinden öngördüğü muhakkaktır. Üniversite reformunun kimseyi memnun etmediğinden yakınan Kaplan, öğretim üyesi yetiştirilmeden 27 üniversite açılmasını, oradan oraya hoca taşınmasını da hiç doğru bulmaz. Ona göre bu eksiklik *bütün üniversiteleri sakat bir müessese* haline getirecektir. Onun şu

³ Okay, konuya açıklık getirerek Nurettin Topçu'nun Sorbonne Üniversitesi'nde Türklerden ilk doktora yapan talebe olduğunu, Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi'ne alınmadığını, doçentlik tezini dışarıdan verdiğini, sonraki başvurusunda Edebiyat Fakültesi'ne yine alınmadığını, felsefe doçenti unvanıyla lisede dersler verdiğini ve emekli olduğunu aktarır.

sözleri, üniversitelerde o tarihlerde başlayan ve gittikçe artacak olan yozlaşmayı özetler mahiyettedir:

“Hoca az, sınıflar kalabalık, kitap yok. Araştırmalara gereken önem verilmiyor. Fikri bir hava yok.” (Okay, 2015: 159)

Günümüzle mukayese ettiğimizde bu uçurumun daha da derinleştiğine şahit oluyorsunuz⁴. Eski hocaların kıymetini daha iyi anlıyorsunuz. Benim de kendisinden ders alma şerefine nail olduğum Orhan Okay, Atatürk Üniversitesi edebiyat bölümünde okuyan her öğrenci için saygı ve minnetle anılan bir hocadır⁵. Bunun aksini hiçbir akademisyen veya talebe iddia edemez. Hâl böyle olunca da onun aldığı akademik ve ahlaki terbiyeye saygı duyuyorsunuz. Birol Emil'in, kendi neslindeki “insan-ı kâmil”⁶ tipinin kalan tek temsilcisi olarak gördüğü Orhan Okay'ın akademik yolculuğu bu anlamda önemlidir. Ancak konumuz Orhan Okay olsa bile gaye onun hayatını özetlemek değil; akademisinin en üst basamağına yükselen ve her daim minnet ve sevgiyle anılan bir hocanın geçtiği merhaleleri genel hatlarıyla takip etmek ve dersler çıkarmaktır. Geride bıraktığı sevgi ve saygı halesi, onu çeşitli vesilelerle anan yazılar ve özel sayılarla devam etmektedir. Biz bu yazımızda yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız akademik yetkinliğin Orhan Okay'ın şahsında nasıl ilerlediğini görmek istedik. Bunu yaparken de usta-çırak ilişkisine örnek olabilecek bir hoca talebe ilişkisini ve dostluğunu tercih ettik. Orhan Okay'ın ilk tanıştığı gündün beri akademik ve yazı hayatında önemli yeri olan Mehmet Kaplan'la münasebeti, bu anlamda yazımızın sınırlarını belirledi. Kuşkusuz Orhan Okay'ın akademik hayatını ve Mehmet Kaplan'la ilişkisini ortaya çıkarabilecek birçok çalışma mevcuttur. Ancak biz konuyu dağıtmamak adına Orhan Okay tarafından hazırlanan *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar-Mektuplar*⁷ adlı çalışmayı

⁴ Türkiye'de 1971'de sayıları on bile değilken bugün 207 üniversite... O tarihlerde yılda yüz Türkolog bile mezun olamazken bugün binlerce edebiyat mezunu. Doçentlikte sözlü sınavın kaldırılması... Öğrenci sayısının fazlalığına rağmen, yetişmiş, yeterli öğretim üyesinin olmayışı, araştırmalardaki niteliğin ve fikri atmosferin git gide kaybolması...

⁵ Bir örnek olması açısından o dönem sınıf arkadaşım ve gelecekte iyi bir akademisyen olan Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz'dan nakledeyim: “Orhan Okay Bey, tatil nedir bilmeyen; okumayı ve yazmayı yaşam biçimi hâline getiren; ömrünün büyük bölümünü çalışma masasının ve kitaplarının başında geçiren; öğrenmeyi ve öğretmeyi şiar edinen; “âlim” sıfatını gerçekten hak eden, ender bilim adamlarından biriydi. Bu sebeple bilgiye ve bilgiye değer verir, bilgili ve nitelikli insanları görünce yüzü ve gözlerinin içi bir başka güler, onlarla sohbet etmekten büyük zevk alırdı.” (Alyılmaz, 2018: 69).

⁶ Ben bir zamandan beri zihnimde bir “Büyük Türkler Galerisi” tasavvur ediyorum. Vefatlarından sonra onların portrelerini bu hayâl galeriye yerleştiriyorum. Kendim de üniversite Türk Dili ve Edebiyatı sahasının hocası olduğum için o portreleri daha ziyâde sahamızın büyük hoca ve ilim adamlarından seçiyorum. Onların sonuncusu, rahmâniyetin ebediliğine yeni uğurladığımız son büyük Türk, Prof. Dr. Orhan Okay'dır. Orhan Okay benim neslimdeki eskilerin ‘insan-ı kâmil’ dedikleri insan tipinin tek temsilcisiydi.” (Emil, 2017: 12).

⁷ Okay, 2015: 183 s.

esas aldık. Bu çalışma sadece her iki değer arasındaki ilişkiyi değil aynı zamanda Orhan Okay ile Mehmet Kaplan'ın hocalık vasıflarını öğrenmemiz için de önemli bir kaynak hükmündedir. Okay da kitabın takdim bölümünde; "mektupların her biri gerek edebiyat gerekse kültür meseleleri üzerinde çalışan genç araştırmacılar⁸ için dikkate değer tavsiyeler taşımaktadır." (Okay, 2015: 7-8) diyerek bizim de yola çıkış amacımızı özetlemiştir.

Çalışmamız üç bölümden meydana gelmiştir. 'Orhan Okay' başlığını taşıyan ilk bölümde, onun eğitim / kültür / akademi hayatının gelişim çizgisi; 'Mehmet Kaplan' başlığını taşıyan ikinci bölümde hocasıyla münasebetini; son bölüm ise 'mektuplar ve hatıralar' ışığında akademisyenlere yönelik önerileri kapsar. Ancak makalenin tamamının esasında akademiye yönelik tavsiyeleri içerdiği unutulmamalıdır. Zira Orhan Okay'ın hayatı da Mehmet Kaplan'la ilişkileri de insanî ve akademik açıdan ibretlik derslerle doludur.

1. ORHAN OKAY

Orhan Okay'ın eğitim hayatı, ortaöğretimden üniversiteye kadar, İstanbul'un kültürel coğrafyasında şekillenir. Bu yolculuk, küçük yaşlarda okuma hevesiyle başlayıp edebiyata, sanata, kültür ve felsefeye yönelen, tevazu, nezaket, heves, araştırma, merak, vefa, terbiye, saygı ve sevgiye dayalı verimli bir yolculuktur⁹. Okuldaki eğitimle yetinmeyen Okay, İstanbul'u, Bâbiâli ve Sahafları keşfettikten sonra kültür haritasının boyutlarını günden güne genişletir. Okulda aldığı iyi eğitim ile zaman zaman katıldığı sosyal ve kültürel etkinliklere; dönemin iyi hocaları, aydınları, yazar ve şairleri de eklenince ajandasının sayfaları zenginleşmeye ve derinleşmeye başlar.

1.1. İlkokulda Necip Fazıl'dan Şiir Ezberleyen Bir Öğrenci

Orhan Okay, polis bir babayla bir ara öğretmenlik de yapan, ud çalacak kadar musikiyle ilgili olan bir annenin çocuğudur¹⁰. Balat'ta doğan (1931) Orhan, henüz okula başlamadan önce okumayı sökecek; kıraat kitabındaki Necip Fazıl'a ait 'Üç Atlı' şiirini ezberleyecek kadar yeteneklidir. Okumayı öğrenen Orhan, kendisinden sekiz yaş büyük olan, onu her zaman koruyup kollayan ablası Melahat'ı örnek alarak *Yavrutürk* dergisini izlemeye başlar. Dergiye gönderdiği vesikalık bir fotoğrafı yayımlanınca kendisine bir kitap hediye edilir. Babası, çeyiz sandığını ona kitaplık yapınca ilk minik kütüphanesine de kavuşmuş olur. Yedi yaşlarında şiir ezberleyen, okumayı

⁸ Ancak şunu da eklemek gerekir ki Okay-Kaplan ilişkisinden ibret alması gerekenler sadece genç akademisyen adayları değildir. Bu nedenle yazımızın kapsamını 'akademisyenlere öğütler' şeklinde geniş tuttuk.

⁹ "Hoca, Mevlevî dervişlerinin sema sırasında sağ elleriyle Hak'tan aldıklarını sol elleriyle halka vermeleri gibi, yıllardır öğrendiklerini hiçbir karşılık beklemeden cömertçe çevresine vermiş müstesna bir fazilet, mahviyet, dervişlik ve çelebilik âbidesi idi." (Uçman, 2017: 10).

¹⁰ Geniş bilgi için bk. Kahraman, 2017: 223 s.

söken ve küçücük de olsa bir kütüphaneye sahip olan Orhan'ın böylece okumaya ve kitaba olan sevgisi de artmaya başlayacaktır¹¹.

Orhan Okay, küçük yaşlarda bir şiirini ezberlediği ve *Son Telgrafta* yazılarını okuduğu Necip Fazıl'la Beylerbeyi'nde bir gazinoda karşılaşır ve şık bir yazlık kıyafet içinde olan şairi hayranlıkla izler. Okumaya meraklı olan Orhan'ı, ilkokulu bitirdiği yıl tek başına Babiâli'ye gitmeye mecbur bırakan sebep ise Balat'ta bulamadığı bir fasikülü (*Monte Kristo*) aramaktır¹². Ortaokulda Fransızcayla tanışan Orhan'ın hocaları arasında yazar Sami Karayel, Münip Tunç, Kemal Zeren ve Ziya Öç bulunmaktadır. II. Dünya Savaşının en çetin zamanlarında 13-14 yaşlarında olan Orhan Okay'ın, Necip Fazıl'ın "Çerçeve" köşesinde yazılarını yayımladığı *Son Telgrafta* ise çocuklara yönelik küçük yazısı çıkar. Daha sonraları çocukça niteleyeceği bu yazılar, onun yazarlık serüveninin ilk adımları olarak görülebilir.

1.2. Nurettin Topçu, *Büyük Doğu* ve *Hareket* Dergileriyle Tanışmak

Orhan Okay'ı eski harflerle tanıştıran sınıf arkadaşı Dursun¹³; bu harflerle yazmayı ve Kur'an okumayı öğreten ise büyük amcası Nuri'dir. Nuri Beyin, yeğeni üzerinde diğer bir olumlu etkisi, onu *Büyük Doğu* dergisiyle tanıştırmasıdır. Okay, daha sonra "Vatandaş Ahlakı" adlı bir yazısını okuduğu Nurettin Topçu'yla karşılaşacaktır. Onun 1939'da İzmir'de sürgündeyken çıkarmaya başladığı, Türk fikir hareketinde önemli bir yeri olan *Hareket* dergisinin ilk 12 sayısını bulup okumaya başlar. Çivicizade Mescidi İmamı Abdülaziz Efendi'yle de bu yaşlarda tanışır¹⁴ ve vefatının son anına kadar onu ziyaret etmeyi bırakmayan Okay, Cuma sonrası sohbetlerinde Nurettin Topçu, Sadettin Buluç, Faruk Kadri Timurtaş, Necmettin Erbakan gibi gelecekte de önemli görevler üstlenecek olan kişilerle bir araya gelmeye başlar. Ayrıca kendi yanında ayrı bir değeri olan dergileri de takip eden Orhan Okay, 1 Mart 1947'de yeniden yayımlanmaya başlayan *Hareket* dergisinin gönüllü musahhihi olur. O, büyük bir zevk aldığı bu görevi üstlendiğinde henüz 16 yaşlarında bir gençtir. Türk fikir tarihinde, sanat ve edebiyat dünyasında büyük etkiler yaratan *Büyük*

¹¹ "Coğrafyada okuyan ablam bana 'Sen herhâlde Türkoloji'ye girersin.' diyordu. Türkoloji'nin ne demek olduğunu öğrenince meslek hevesim de belirmeye başladı. Bunlar hep ortaokul yıllarıdır." (Öztunç, 2015: 47).

¹² "Çocuk romanları dışında ilk okuduklarım İngilizceden tercüme, eski harflerle *Örümcek Dede* ve *Sevgili Düşman*'dı. Sonra *Pol ve Virjini*'yi, o sırada fasiküller hâlinde çıkmakta olan *Monte Kristo*'yu, Hasan Âli'nin *Goethe*'sini, derken Mehmet Behçet Yazar'ın *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*'ni okudum. Bu sonuncusunun sevgiyle orada adları geçenlerin kitaplarından okuduklarım oldu." (Öztunç, 2015: 47)

¹³ "Ortaokul ikinci sınıfında iken, o yıllarda başka örneği kolay bulunmayacak, eski yazıyı bilen Karadenizli bir arkadaşla karşılaştım. Bir süre sonra ben de eski yazıyı hem okuyor hem de rıka ile yazabiliyordum." (Öztunç, 2015: 47)

¹⁴ "Orhan Okay, daha sonraki yıllarda hayatının yönünü belirleyen birkaç kişiden biri olan devrin Nakşî Şeyhi Abdülaziz Bekkine'yi, henüz on beş yaşlarında Ortaokul üçüncü sınıf öğrencisi iken yine amcası vasıtasıyla tanır." (Uçman, 2017: 11)

Doğu'yu okumaya başlaması, *Hareket*'te ise ayrıca görev alması, on altı yaşında bir gencin vardığı yeri ve ulaştığı zenginliği göstermesi açısından dikkat çekicidir.

1.3. Lisede Felsefe ve Edebiyat İkilemi

Orhan Okay'ın eğitim hayatında edebiyat ve felsefenin önemli yeri vardır. İlkokul ve ortaokuldan beri Türkçe¹⁵ daha sonra lisede edebiyat derslerinde başarılı olmasına ve giderek kendisini üniversitede edebiyat tahsili yapmaya hazırlamasına rağmen lise son sınıfta Nurettin Topçu'nun derslerine girmesi ve felsefe derslerinde de başarılı grafiğinin gittikçe yükselmesi üzerine yavaş yavaş bu alana doğru yönelmeye başlamıştır. Lise yıllarında artan okumaları¹⁶, aldığı eğitim, okul dışında katıldığı sosyal ve kültürel faaliyetler ona yeni ufuklar açar. Edebiyat öğretmeni Behice Kaplan'la edebiyatı; Nurettin Topçu'yla felsefeyi seven Okay, okul dışında katıldığı etkinliklerde bilgi dağarcığı yanında görgü ve becerisini daha da artırır. Cumartesi günleri Tahir Ongun'un (Tahirülmevlevi) Mesnevi derslerine katılan Okay, o dönem içinde her biri farklı bir okul olan kıraathanelere de devam eder. Marmara Kıraathanesi'ndeki bir şiir gününde Asaf Halet Çelebi'yi dinleyen Okay, Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda Neyzen Tevfik'in ney taksimiyle mest olur. Edebiyat doçenti Ali Nihat Tarlan'ın açılış konuşması yaptığı edebiyat gecesinde Mecnun, Nef'i, Tevfik Fikret gibi sanatçılar canlandırılır.

Lise son sınıfta edebiyat dersine gelen Behice Kaplan, onun edebiyata daha sağlam ve disiplinli yönelişine vesile olur. Reşat Nuri Güntekin'in müfettiş olarak katıldığı bir derste, hem eski harfleri hem de bir gazelin veznini bildiği için takdir edilir¹⁷. Türk Kültür Ocağı'nın seminerlerine de katılan Orhan Okay, burada Fethi Gemuhluoğlu, Rahmi Eray, Mimar Sedat Çetintaş gibi şahsiyetlerle de tanışır. Çok geniş bir kültür yelpazesinden beslenen Okay, hocası Nurettin Topçu'nun da etkisiyle İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe

¹⁵ “İlk ve ortaokuldan itibaren Türkçe derslerinde sınıfımın hep en iyisi olmuşumdur.” (Öztunç, 2015: 47)

¹⁶ “Lisede okumalarım arttı. Vefa Lisesinin eski harfli kitapları da bulunan iyi bir kütüphanesi vardı. Teneffüslerde, ders arası boşluklarda oraya dadandım.” (Öztunç, 2015: 47)

¹⁷ Bir gün sınıfa Millî Eğitim Bakanlığı müfettişi olarak ünlü romancı Reşat Nuri Güntekin gelir. Ders, Servet-i Fünun hareketinin doğuşunu hazırlayan, o meşhur şiirde kafiyenin “Göz için mi, yoksa kulak için mi?” olması gerektiği konusunun ele alındığı “Abes muktebes” tartışmasıdır. Konunun iyice anlaşılabilmesi ve aralarındaki farkın görülebilmesi için “abes” ve “muktebes” kelimelerinin eski harflerle yazılması gerekmektedir. Behice Hanım Orhan Okay'ı tahtaya kaldırarak Arap harfleriyle biri “peltek s”, diğeri “sin” harfi ile biten “abes” ve “muktebes” kelimelerini yazdırır ve aralarındaki farkı açıklayarak konuyu özetler. Arkasından da Reşat Nuri'ye: “Bizim Orhan'ın Yahya Kemal'in şiirlerini yazdığı bir defteri var!” deyince, Reşat Nuri, Orhan Okay'ın oturduğu sıraya yanına gider, defteri ister ve eline alıp sayfaları çevirdikten sonra: ‘Senin yazın benimkinden güzelmiş!’ diye de iltifatta bulunur.” (Uçman, 2017: 12)

Bölümü'ne kaydını yaptırır (1950)¹⁸. Bir dönem sonra öğretmen olmak amacıyla Yüksek Öğretmen Okulu'na geçer. Ancak burada felsefe olmadığı için Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydolmak zorunda kalır. Yatılı okumaya başlayan Okay'ın hocaları arasında, Nihat Sami Banarlı, Orhan Şaik Gökyay, Enver Naci Gökçen, Ekrem Zeki Ün gibi her biri ayrı bir değeri olan şahsiyetler yer alır. Felsefeyle başlayan üniversite hayatı edebiyatla birlikte ona yeni bir gelecek hazırlar.

1.4. Üniversite: Edebiyat, Felsefe, Fikir, Sanat, Kültür

Akademi dünyasına kapı aralamanın diğer bir özelliği de üniversite yıllarını dolu dolu yaşamaktır. Üniversite hayatının sadece derslerden ibaret olmadığı, bir üniversite öğrencisinin yaşadığı şehir ve muhit başta olmak üzere kendisinin farkında olması, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunması, kültür gezilerini yapması, en önemlisi ciddi bir okuma süzgecinden geçmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Orhan Okay'ın eğitim serüvenini takip ettiğimizde yetişmesinde çevre faktörünün oldukça önemli olduğunu görürüz. Özellikle İstanbul, yazarın gelişim çizgisinde büyük katkısı olan bir şehirdir. Fatih'in arka semtlerinde Balat'ta doğan Okay¹⁹, ilkokuldan üniversiteye kadar bu şehirde okumuş, ancak okul dışında da edebiyat ve sanat adına nitelikli bir muhitte yetişme şansı bulmuştur. O tarihlerde kıraathaneleri, sahafları, kütüphaneleri, sosyal ve kültürel hareketliliğiyle oldukça zengin bir şehir olan İstanbul, kıymetini bilen talebeler için âdeta ikinci bir üniversitedir. Bunun bilincinde olan ve İstanbul'da *kültür biraz da sokaktadır. Yollardan caddelerden âdeta akar* (Okay, 2015: 11) diyen Okay, bu kentten istifade etmeyi bilmiş, öğrenme ve yetişme azmini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Kendisi de fakülte yıllarının dolu dolu geçtiğini söyleyen Okay, evi İstanbul'da olduğu halde yüksek öğretmen okulunda yatılı okumasının da gelişimine büyük katkı sunduğunu belirtir. Gündüzleri fakültede

¹⁸ "Lise son sınıfında Mehmet Kaplan'ın eşi Behice Hanım edebiyat hocamızdı. Çok iyi ve titiz bir öğretmendi. Beni de seviyordu ve çok ilgileniyordu. Ama yine son sınıfta birkaç yıldır tanıdığım, dergisini, yazılarını takip ettiğim Nurettin Topçu da felsefe derslerimize giriyordu. İşte o zaman ikiye bölündüm. Her iki dersim de iyiydi, son sınıf olduğum için artık karar verme zamanım yakındı. Edebiyat mı, felsefe mi? Nihayet felsefede karar kıldım. Böylece ortaokuldan beri kafamda olan edebiyat arka planda kalıyordu." (Öztunç, 2015: 48)

¹⁹ "Balat bugün hâlâ camileri, mescitleri, kilise ve havraları ile İstanbul'un tam anlamıyla "Osmanlı mozaiği" diye nitelenebilecek farklı özelliklerini muhafaza etmektedir. Adı geçen semte Balkan Savaşı ile Cumhuriyet'ten sonraki yıllarda Kırım'dan, Girit'ten, Romanya'dan, Balkanlar'dan gelen Müslüman muhacirlere İran'dan gelen ve Acem denilen Azeri Türkler de ilâve edilirse bu mozaik tamamlanmış olur. İşte 30'lu yıllarda Balat, çok farklı kültürlerle sahip olmasına karşılık hiçbir zaman gürültü patırtı çıkarmadan, dostça ve samimi bir havada karşılıklı komşuluk ilişkilerinin sürdürüldüğü, fakir ama huzur içinde yaşanan bir semttir. Hakkında değerlendirme yapan bir kısım talebeleri, hocaların bir anlamda "mutedil", yani her şeye hoşgörülle bakan çelebi mizacını böyle bir muhitte doğup büyümüş olmasına bağlamışlardır." (Uçman, 2017: 10)

okuyan, geceleri pedagoji grubu ve yabancı dil dersleri ile uygulama mahiyetinde çalışma fırsatı bulan Okay, dernek çalışmalarına da katılır. İlk ciddi yazı denemelerine de üniversitede başlar. Milliyetçiler Federasyonu ve Türk Milliyetçiler Derneği'nin idare heyetinde bulunur. Buna, Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Ahmet Caferoğlu, Ali Nihat Tarlan, Sadettin Buluç, Mümtaz Turhan, İbrahim Kafesoğlu, Fahir İz, Nurettin Topçu ve Celal Hoca'yı (Ökten); *İstanbul* dergisinde 'Dergiler, Yayınlar, Olaylar' başlıklı sütunun yöneticiliğini yapan ve derginin bürosunda zaman zaman karşılaştığı Asaf Halet Çelebi, Nezihe Araz, Tarık Buğra, Ahmet Kutsi Tecer, Mehmet Önder gibi edipleri; sınıf arkadaşlarından Turan Alptekin ile Necati Sepetçioğlu'nu ve daha adını sayamadığımız birçok edip ve düşünürü eklediğimizde Orhan Okay'ın istifade ettiği çevrenin ne kadar zengin olduğu ortaya çıkar. Bu nedenle Okay, üniversitede birikim kazanmasında, fakülte, yatılı okul, dernek ve dergi çalışmalarının çok büyük katkısı olduğunu söyler²⁰.

1.5. Akademi: Bitmeyen Tecessüs

Orhan Okay, üniversiteden mezun olduktan sonra İstanbul'da kısa süren bir asistanlık, Artvin ve Diyarbakır'da öğretmenlik yapar. Hocalığa ayrı bir sevgisi olan Okay'ın Atatürk Üniversitesi'nde başladığı görevi otuz altı yıl devam eder²¹. İlk mezuniyet çalışmalarını 1968 yılında yaptırmaya başlayan Okay, 1994 yılına kadar 225 teze danışmanlık yapar. Bu süreç içinde otuza yakın yüksek lisans tezi tamamlattırır. 1974 yılında *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi* çalışmasıyla doçent unvanını alır. 1984 yılında ilk doktora tezini yaptırır. Nazım Hikmet Polat'ın hazırladığı *Fecr-i Âti Şairi Şehabettin Süleyman* adlı çalışmasını diğer doktora öğrencilerinin hazırladığı tezler takip edecektir. Bugün Türkiye'nin dört bir tarafına dağılmış olan ve her biri yaptığı akademik çalışmalarıyla hocalarının yüzünü ağartan doktora öğrencilerinden bazıları şunlardır:

Nazım Hikmet Polat, Nazan Bekiroğlu, Şuayp Karakaş, Mehmet Tekin, Necmettin Türinay, Etem Çalık, Turan Karataş, Mehmet Kahraman, Hayriye Kabadayı, Mustafa Parlak, Ali İhsan Kolcu, Erdoğan Erbay, Himmet Uç, İbrahim Kavaz, Abdullah Acehan.

1994'te Sakarya Üniversitesi'ne geçen Okay, burada Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kurduktan iki yıl sonra emekli olur. İstanbul'a döndükten sonra Levent'te yaşamaya başlayan Okay için ikinci verimlilik dönemi

²⁰ "Türkoloji'nin Köprülü'den sonraki ikinci altın devrine yetiştim. Mehmet Kaplan, Tanpınar, Ali Nihat, İsmail Hikmet, Caferoğlu, Rahmeti Bey ve o günlerdeki genç asistanlar: Faruk Timurtaş, Faruk Akün, Muharrem Ergin. Hepsinin yetişmemizde büyük rolleri vardır." (Öztunç, 2015: 48)

²¹ "Şimdi efendim hocalık dünyanın en iyi mesleklerinden biri. Bizim eski bir öğretmen tanıdığımız vardı. Yaşlılığında ziyarete gidiyorduk. Artık çok düşkün bir haldeydi. Bizi görünce diyordu ki on kere daha dünyaya gelsem yine hoca olurum. Bu cümle kafamda o kadar yer etti ki bende hocalığımdan büyük bir memnuniyet duyuyorum. Hiçbir meslek yetiştirdiği insanlarla, etrafında çalışan insanlarla seneler sonra içli-dışlı olmaz. Yani hiçbir memuriyette bu kadar güzellik yoktur." (Bingöl, 2017: 149).

başlayacaktır. Vefat tarihi olan 13 Ocak 2017 tarihine kadar da araştırma ve yazı faaliyeti devam eder.

2. MEHMET KAPLAN

Orhan Okay'ın Mehmet Kaplan'la karşılaşması kendi deyişiyile talihinin birkaç güzel lütfundan biridir²². Bu ilişki ilerledikçe hoca-öğrenci, dost, arkadaş, evlat-baba mahiyeti kazanmış; ilmi tecessüs, kültür, sanat, edebiyata giden bir derinliğe doğru genişlemiştir. Orhan Okay, hocasının kendisi üzerindeki emeklerini her daim anmış ve onu takdir etmiştir²³. Mektuplar okunduğu zaman Mehmet Kaplan'ın, akademiye yönelik öneri ve uyarıları dışında doktora, doçentlik, profesörlük çalışmalarında da Okay'ı sürekli takip ettiği, bu hususlardaki ısrarından hiçbir zaman vaz geçmediği hatta diğer asistanlara da aynı tavrı gösterdiği açık bir şekilde görülecektir:

“Bu mektuplar, o taşra şehirlerinin kendi şartları içinde hem tecrübesiz bir hoca hem de akademik araştırmalara intisap edecek genç bir araştırmacı olarak neleri okumam gerektiği hakkında, hatta hayatımızın düzeni ve başka insanlarla ilişkilerimize varıncaya kadar tavsiyeleriyle dolu. Diğer asistanlarına, doktora öğrencilerine ve yakınlarına karşı da aynı diğerkâm davranışlarını biliyorum.” (Okay, 2006: 500)

2.1. Mehmet Kaplan'la Tanışma ve Vefanın Önemi

Akademik hayatın en önemli değerlerinden biri de bugün maalesef gittikçe yitirmeye başladığımız vefa duygusudur. Hoca-talebe ilişkisinde vefanın yeri ayrıca önemlidir. Bilhassa bilgiye her zaman ulaşabildiğimiz bu çağda, bilimsel yeterlilik yanında insanî değerler ve terbiye daha da önem kazanmaktadır. Orhan Okay'da da vefanın ayrı bir yeri olduğunu görüyoruz. O, ilk karşılaşmasından son ana kadar kendisine değer veren, onun benimsediği, takdir ve sevgi gördüğü arkadaşlarını, dostlarını ve özellikle de hocalarını hiçbir zaman unutmamıştır²⁴.

Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın adını ilk olarak 1947 yılında bir dergide duyar. 1947 Mart'ında *Hareket* dergisinde musahhahlik görevi yapan Orhan Okay, Kaplan'ın adıyla ilk defa burada yazdığı yazılarıyla karşılaşır. Yüz yüze

²² “Benim Mehmet Kaplan'ı tanıyışım, talihimin birkaç güzel lütfundan biri olmuştur.” (Okay, 2006: 501)

²³ “Mehmet Kaplan benim alanımda, Yeni Türk Edebiyatı alanıdır. Türkiye’de bu alanı ilk defa ilmi otoriteye kavuşturan-gerçekten karizmatik bir şahsiyeti vardı.- odur. Onun yanında yetişmiş olmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. Yani ondan metodu, disiplinli çalışmayı öğrendim.” (Bingöl, 2017: 146)

²⁴ “Orhan Okay, karakterinin bir başka vasfı olan vefâ duygusunu, çoktan kaybettiğimiz bu hasleti hem kendi mazisine hem de iki büyük hocasına karşı bir defa daha göstermiştir. *Bir Hulyâ Adamı: Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan'dan Hâtıralar-Mektuplar*. İlk eser sahamızda yapılmış nadir biyografilerden biridir. İkincisinin zaten adı muhtevasını göstermeye kâffidir. İki unutulmaz vefa ve bağlılık eseri...” (Emil, 2017: 19)

tanışana kadar da Kaplan'ın *Hareket* ve daha sonra *Bizim Türkiye* dergilerindeki yazılarının meraklı bir okuyucusu olur²⁵.

Orhan Okay'ı Kaplan'a tanıştıran kişi, edebiyat hocası Behice Kaplan'dır. Üniversitede felsefe bölümünü kazanan ancak hiçbir zaman eski hocalarını unutmayan Orhan Okay, mezun olduğu lisede özellikle Nurettin Topçu'yu ve Behice Kaplan'ı zaman zaman ziyaret etmiştir. 1950 yılının sonlarına doğru yine Vefa Lisesi'nin yolunu tutan Okay'a Behice Hanım, Fransa'dan yeni dönen eşi Mehmet Kaplan'la buluşacağını, vakti varsa kendisinin de gelebileceğini söyler. Birlikte okuldan çıkarlar. Kadıköy vapurlarının kalktığı iskelede Mehmet Kaplan beklemektedir. Behice Hanım; "İşte bizim Orhan, gıyaben tanıyorsun" diyerek öğrencisini Mehmet Kaplan'a takdim eder. Behice Kaplan, bir felsefe öğrencisi olmasına rağmen Orhan'ın eski harfleri çok iyi bildiğini ve aruz veznine çok aşina olduğunu ekler. Mehmet Kaplan da Orhan Okay'ı bazı eski şiirlerle sınar. Kaplan'dan ve çevresindeki kişilerden takdir alarak kısa zamanda hocanın güvenine mazhar olur. Bu tanışma zamanla hoca-talebe ilişkisiyle birlikte bir dostluğa dönüşecek ve ölene kadar da devam edecektir.

2.2. Ömür Boyu Bir Rehber

Günümüz akademisinde gençlerin en çok bocaladığı konuların başında da rehberlik konusunda yaşadığı sorunlar gelmektedir. Nitekim Orhan Okay da bu konudan yakınmıştır²⁶. Üniversiteye başlayan bir öğrenci, dört yıllık lisans eğitimi süresince veya lisansüstü döneminde hangi konular üzerinde yoğunlaşacağını, özellikle neleri okuyacağı hususunda bocalamaktadır.

Orhan Okay edebiyat ve felsefe arasında da uzun müddet bocalamış, Topçu'nun etkisiyle felsefeyi tercih etmiştir. Ancak öğretmen olma mecburiyeti yüzünden Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kayıt yaptırmak zorunda kalmıştır. Fakat Orhan Okay'ın felsefede okurken de esasında edebiyattan hiçbir zaman kopmadığını görürüz. Hatta fakültede iken Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün bazı derslerini takip etmeye başlar. Mehmet Kaplan'ı da zaman zaman ziyaret eder. Mehmet Kaplan'ın kendisine rehberlik etme arzusu burada daha da belirginleşir. Okumaya oldukça istekli olan Okay, Mehmet Kaplan gibi bir yol göstericiyle mesafeyi daha da kısaltır. Kaplan, Orhan'a bazı felsefe kitaplarını tavsiye eder. Özellikle Eflatun'un bütün diyaloglarını alarak okumasında ısrar eder. Hoca, kendisini ziyaret eden bir felsefe talebesine kitap tavsiyelerinde bulunmaz sadece. Bir hoca-talebe ilişkisini de aşarak parası olmayan Okay'a kitapların temin edilmesinde de yardımcı olur. Bir defasında, söylediği halde Okay'ın Eflatun'un diyaloglarını okumadığını gören Kaplan, meselenin parasızlık olduğunu anlayınca hiç tereddüt etmeden bu sorunu da gidermeye çalışır. Odasındaki camlı kütüphanenin üst raflarında henüz sayfaları bile

²⁵ "Kaplan'ın *Hareket* dergisindeki yazıları bazen edebiyatla ilgili fakat çoğu toplum meseleleriyle ilgili, hedefi belli, net tavır takınan ve ufuk açan yazılardı." (Okay, 2006: 501)

²⁶ "Erken yaşta Sahaflara ve Babıali'ye alıştım. O yıllarda okuma hevesim kontrolsüz, tavsiyesiz ve tesadüflerle geçti." (Okay, 2006: 501)

açılmamış birtakım kitaplar çıkararak -ki bunlar hukuk, iktisat gibi çeşitli fakültelerin o yıllarda üniversitenin bütün hocalarına dağıttıkları yayınlardır- bunları Nişan Efendi adlı sahafa götürüp satmasını ve ondan alacağı parayla da Eflatun'un diyaloglarını almasını tembihler.

Orhan Okay rehberlik hususunda hocasından oldukça destek görmüştür. Mehmet Kaplan onun için dersler, günlük meseleler, zihni müşküller, yayınlara, dernek faaliyetleri gibi bir yığın hususta rahatça görüşebileceği, danışabileceği, fikir ve kanaatlerini alabileceği birkaç hocasından biridir. Kaplan'ın bir mektubunda geçen; "Hani tez? İstersen, biraz acele etsen çoktan yapardın." diye sitemini aktaran Okay, hocasının bu ısrarları, teşvik ve takdirleri olmasaydı Ahmet Mithat Efendi'yle ilgili doçentlik takdim tezinin daha çok seneler gecikebileceğini ifade eder.

Orhan Okay, üniversite üçüncü sınıftan itibaren öğretmen okulu öğrencilerine tatbikat dersleri vermesi gerekir. Yıl 1953'tür. Okay'ın bu ilk öğretmenlik tecrübesi onu adamakıllı korkutur. Derse, öğretmen okulunun sınıf hocası Enver Naci Gökşen ve yüksek öğretmen okulu hocası sıfatıyla da Nihat Sami Banarlı gözlemci olarak katılacaktır. İlk defa bir topluluğa hitap etmenin heyecanını hocası Mehmet Kaplan'a anlatır. Mehmet Kaplan da bu konuda tecrübe kazanması için ona yol gösterir. İlk önce, kendisinin derse girişini takip etmesini önerir. Ders anlatma sırası kendisindedir. Refik Halit'in "Eskici" hikâyesini anlatacaktır. Kaplan, derse nasıl başlayacağını, derste neler söylemesi gerektiğini, bir ders saatini taşırmadan nasıl doldurabileceğini vs. bir plan dâhilinde ona anlatır ve onu epeyce rahatlatır. Böylece hocanın yönlendirmesi ve rehberliğiyle bölümdeki ilk dersini sıkıntısız anlatır. İki hafta sonra aynı sınıfta Haşim'in "Merdiven" şiirine de yine Kaplan'ın rehberliğinde hazırlanır. Bu defa tecrübenin de yardımıyla daha canlı ve öğrencinin de şevkle katıldığı bir ders olur.

2.3. Sosyal Bir İnsan

Mehmet Kaplan, üniversitenin sadece araştırmalardan, kitaplardan ve öğrencilerden ibaret olduğunu düşünmez. Bir üniversitenin mutlaka şehir ile ilişkisi olması gerektiğine inanır. Şehir ve şehirlilerle münasebetler kurulmasını öğütler. Remzi Oğuz'un; "Kendi sahadında değerli bir insan olacaksın. İlmî itibar şarttır. Biz kuvvetimizi kendi sahamızdaki başarılarla elde ederiz." sözünü aktaran Kaplan, bunun yeterli olmadığını "aynı zamanda "sosyal bir insan" (Okay, 2015: 64) olmak gerektiğini ekler. Remzi Oğuz'a göre sosyal bir insan olmak; 'bu memleketin meselelerini kendi meselesi saymak, kendini bu millet ve memlekette mesul hissetmek'tir. Çünkü sadece kendini düşünen insan kötüdür. İlim ve sosyal sorumluluk duygusunu birleştirmemiz lazımdır.

Orhan Okay, diğer bir mektubunda da Erzurum'a asistanlık sınavına gittiği günü yazar. Mehmet Kaplan'ın burada nasıl bir atmosfer oluşturduğundan övgüyle bahseder. En önemli hususlardan birisi o zamanlarda Erzurum'daki mahrumiyet derecesidir. Ancak Erzurum'a bakışı ve tecessüsü

değerli olan Kaplan, kendilerini de şehri tanımak için çaba sarf etmekten geri durmamıştır. Kaplan, bu konuda da oldukça samimidir. Anadolu'da Türkoloji bölümünde iyi bir kadro oluşturmaya çalışır. Divan edebiyatı sahasında Haluk ipekten, Yeni Türk edebiyatı sahasında Orhan Okay, Halk edebiyatı sahasında da Mehmet Akalın kadroya alınırlar. Bu isimler bile Mehmet Kaplan'ın akademik kadro oluşturmada ne kadar titiz davrandığını göstermektedir. Üniversiteyi sadece kampüs ile sınırlı görmeyen Kaplan, Rektör Bey'in de olduğu bir grup akademisyenle birlikte Âşıklar Kahvesini de ziyaret eder. Meddah Behçet Efendi (Mahir) ile de orada karşılaşan Kaplan²⁷, onun okuduğu Köroğlu Destanı'nı ileride kitaplaştırmayı düşünür. Kitabın tamamlanması için Mehmet Akalın'ı da teşvik eden Kaplan'a göre Köroğlu, "bizim için hem ilmi hem de milli bir vazifedir." (Okay, 2015: 74)

2.4. Abdülhak Hamit'in Romantizmi

Orhan Okay'ın 1971 yılında Atatürk Üniversitesi Yayınları arasında bir kitabı çıkar: *Abdülhak Hamit'in Romantizmi...* Kitabın en önemli özelliği, bir lisans tezi oluşudur. 1955 yılında Edebiyat Fakültesi'nin son sınıfında olan Okay, Mehmet Kaplan'ın nezaretinde *Abdülhak Hamit'in Eserlerinde Muhayyilenin Tezahürü* adlı lisans tezini tamamlayarak mezun olmuş ve bu çalışmasını yıllar sonra yayımlamıştır. Kendisi bu hususta şunları söyler:

"Mezuniyet tezimi Kaplan'la hazırladığımız söylememe gerek var mı? Felsefe bölümünden geldiğimi dikkate alarak "Abdülhak Hamit'in Eserlerinde Muhayyilenin Tezahür Şekilleri" konulu tez, Hamid'in o sırada basılı bulunan bütün eserlerinde romantizmin izlerini arama gayesi taşıyordu. 1955 Şubat'ında bütün sertifikalarım tamamlanmış olarak mezun olmuştum. Mezuniyet tezim yıllar sonra örnek metinler azaltılmış olarak küçük bir kitap halinde *Abdülhak Hamit'in Romantizmi* adı ile basıldığı zaman Behice Hanım vefat edeli birkaç yıl olmuştu. Ben o ilk sayılabilecek kitabımı onun ruhuna ithaf ederek Kaplan'a gönderdiğinde memnuniyetini şu satırlarla ifade ediyordu:

"Kitabı hocanın hatırasına ithaf etmen beni ayrıca pek mütehasıs etti. Eminim ki onun ruhu da şad olmuştur. Seni pek severdi ve seninle iftihar ederdi." (Okay, 2015: 28)

Orhan Okay, hem çalışkanlığını hem de vefasını bir kez daha göstermiştir. İlk günden beri saygı ve sevgisini ihmal etmediği Behice Hanımı "ilk sayılabilecek" kitabının mütevazılığıyla anmayı bilmiştir. Ayrıca bu tezin de Birol Emil'in hazırladığı mezuniyet çalışmasıyla benzer yönleri vardır. Her ikisi de İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde

²⁷ "Mehmet Kaplan'ın keşfedip diğer hocaları da alıştırdığı Erzincankapı'daki Âşıklar Kahvesi, Orhan Okay'ın ilk defa asistanlık imtihanı için Erzurum'da bulunduğu günlerde götürüldüğü ve sonraki yıllarda bir bakıma Erzurumluluk tâlim ettiği otantik mekânlardan biriydi. Kör kandil gibi yanan ışığı, peykeleri, hasır iskemleleriyle asırlardır hiç değişmemişe benzeyen kahveye hocalar bir bir damladıkça hikâyesini kesip irticâlen hoş geldin manzumeleri okuyan Meddah Behçet Efendi, Orhan Okay'ın yakından tanıdığı ilk hâlis Erzurumluydu." (Ayvazoğlu, 2017: 245).

Mehmet Kaplan'ın nezaretinde hazırlanan kıymetli çalışmalardır. Akademi camiasında lisans tezi olmanın ötesinde ciddi birer kaynaklar olarak da gösterilen bu tezlerin, bu alanda hevesli olan gençlere örnek gösterilmesi gerekmektedir.

2.5. Akademiye İlk Adım

Orhan Okay, üniversite yılları da dâhil küçük yaşlarda kitaba, okumaya ve araştırmaya heves etmiş ve ömrünün her deminde bu tecessüs anlayışından vazgeçmemiştir. Bu yeteneği ve arzusu onu akademide görev almaya yönlendirir. Bunun için ayağına bir fırsat da gelir. Ancak kadro, İslâm Tetkikleri Enstitüsü'nde açılır. Okay, Fuat Sezgin'le kesişen bu yolu şu şekilde özetlemektedir:

“Mezun olmama yakın aylarda, çok farklı bir alanda asistanlığın bahis konusu oldu. Edebiyat Fakültesi'nde Zeki Velidi Togan'ın kurduğu ve ilk müdürlüğünü yaptığı bir İslam Tetkikleri Enstitüsü açılmıştı. Zeki Velidi ile pek ilişkilerim olmadı. Ama enstitünün müdür muavini Fuat Sezgin ile birkaç yıldır tanışıyorduk. Arapçamı beğeniyor ve beni oraya asistan olarak almak istiyordu. Kendisi hadis alanında “Buhari'nin Kaynakları” konusunda bir doktora yapmıştı. Beni de aynı metotla “Müslim'in Kaynakları” üzerinde çalıştırmayı düşünüyordu. Böylece bir gün mezun olur olmaz gazetede asistanlık ilanı çıktı. O yıllarda Asistan olmak, geçim bakımından öğretmenlikten daha zor olduğundan imtihana benden başka giren olmadı.” (Okay, 2015: 29)

Orhan Okay, sınavı kazanır fakat mecburi hizmet prosedürü yerine getirilmediği için öğretmen olarak Artvin'e gitmek zorunda kalır. Artvin'de bir buçuk yıl kaldıktan sonra askerlik görevini Polatlı ve Merzifon'da ifa eder. Orhan Okay'ın askerlik yaptığı yıllarda Türkiye'nin yedinci üniversitesi Erzurum'da (Atatürk, 1957) kurulur. Orhan Okay, askerlikten sonra Diyarbakır'da Ziya Gökalp Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olur. Bir buçuk yıl sürecek olan bu süreci Orhan Okay hiç de iyi anmaz. Bu nedenle hocası Mehmet Kaplan'a yazdığı bir mektupta asistanlık meselesini gündeme getirir. Fuat Sezgin yurt dışında olduğu için İslam Tetkikleri Enstitüsü'nde asistanlık kadrosunu beklemek gerekecektir. Yeni Türk edebiyatı kürsüsünde ise saygısından Ahmet Hamdi Tanpınar'a bir şey diyemez. Ancak Erzurum'a gidince ona asistanlık kadrosu açmak için uğraşacağını belirtir. Nitekim Kaplan, Erzurum'a gittikten sonra kadroyu açtırır. Bu kadro, Orhan Okay'ın hayatında önemli bir değişikliğe yol açar. Sınavı kazanan Okay için otuz altı yıllık Erzurum macerası başlamış olur. 1959 yılının Ekim ayında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü dört öğrencisiyle eğitime başlar. Bu öğrencilerden üçü daha sonra akademide görev alacak olan Efrasiyap Gemalmaz, Banu Çiçek Kırzioğlu ve Hüseyin Ayan'dır. Bölümün ilk kadrosunda kısa bir süreliğine görev yapan Şinasi Tekin'den başka Mehmet Akalın, Haluk İpekten, daha sonraları Niyazi Akı, Kaya Bilgegil, Muhan Bali, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu ve Harun Tolasa görev almıştır.

2.6. Baba, Dost, Arkadaş, Talebe

Kaplan'ın Orhan Okay'a yazmış olduğu mektuplarında Erzurum'da nasıl bir akademik oluşum sağlamaya çalıştığının ipuçlarını bulmak mümkündür. Onun bu teşebbüsünde fikir, samimiyet, ciddiyet, tevazu, heyecan, azim, şevk ve kararlılık ön plandadır. Anadolu üzerinde zaten oldukça hassas düşünen ve Erzurum'u da bu noktada çok önemseyen Kaplan²⁸, Orhan Okay başta olmak üzere oluşturmak istediği fikri ve akademik atmosferi bilimsel ve kültürel anlamda besleyecek bir yol haritası çizmeye gayret etmiş ve bu teşebbüsler sadece akademik tavsiyelerle de sınırlı kalmamıştır. O, hocalık niteliği yanında Erzurum'a davet ettiği bu kişilerin asistanlığa çağırması, kadro oluşturulması, bakanlıkla yazışması, rektörlükteki işlerinin takibine kadar birçok meseleyi bizzat yakından takip etmiştir. Hatta Erzurum'a gelecek asistanların kalacak yerlerinin ayarlanması, alacakları yolluk veya eşya tedariki gibi en küçük ayrıntılarla bile ilgilenmiştir. Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın bu husustaki fedakârlığı ve tavsiyelerine yakından şahit olduğu için aralarındaki münasebeti hoca-asistan ilişkisinden daha da ileride dost, arkadaş veya baba ilişkisi olarak değerlendirir. Ona göre de; *gerçek hocalık galiba biraz da bu'dur.* (Okay, 2015: 54)

Mehmet Kaplan, hakkında yürütülen bir iftira kampanyası sonucunda Erzurum'dan ayrılmak zorunda kalır. Yurt dışından gönderdiği mektuplarda da aklının hep Erzurum'da kaldığını görüyoruz. 24 Şubat 1960 tarihinde gönderdiği bir mektuba; "Siz benim karlı dağ başında kalmış oğullarım Şinasi, Orhan, Haluk, Mehmet!" diye başlayan Kaplan, "Uzaklarda olsam da siz daima benim oğullarım, kardeşlerim olarak kalacaksınız. Sizin dertleriniz bana ıstırap verecek başarılarınız beni sevindirecek." diyerek hoca-talebe arasındaki ilişkinin en zor şartlar altında dâhi kopmayacağını samimiyetle ifade eder. Kendisi de Kaplan'ın son mektubu dolayısıyla şu değerlendirmeyi yapar:

"Mehmet Kaplan'la elimde mevcut olanlara göre 7 Kasım 1956'da başlayan ilk mektuplaşmalarımız vefatından 7 ay öncesine kadar sürmüştür. Otuz yıla yakın bir süre içinde elli kadar mektup. Hoca ile baba oğul (yaş farkı ne kadara olursa olsun doktora hocalığı daima doktora babalığı demektir.) ağabey-kardeş ve dost ilişkileri içinde elli mektup o kadar da fazla değil." (Okay, 2015: 166)

Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay ve diğer asistanları ile ilişkisinde dikkat çeken en önemli özelliklerinden birisi baştan sona kadar onların yanında olması, yol göstermesi ve sürekli olarak yardımcı olmaya çalışmasıdır. Akademi camiasına atıldıkları ilk günden vefatına kadar süren ilişkilerini incelediğimizde bu özelliğinin hiçbir zaman kaybolmadığını görürüz. Orhan Okay da bu hususta yaşadığı önemli bir hatırayı nakleder. 1967 Kasım ayına geldiğinde Mehmet Kaplan, eşi Behice Hanım'ı kaybeder. Bu olay Mehmet Kaplan'ı çok sarsar. Yakınlarının da tavsiyesiyle 6 aylığına yurtdışına giden Kaplan, yine de teselli bulamaz. Orhan Okay,

²⁸ Bk. Topçu, 2012: 1985-1993.

Kaplan'ın bu en acılı ve sıkıntılı döneminde bile kendi çalışmaları ile ilgilendiğini ve diğer öğrencilerinden de bu alakayı esirgemediğini, bunun da sebebinin hocasının diğerkâm mizacından kaynaklandığını ifade eder²⁹. *Diğerkâm* kelimesinin insanlara maddi veya manevi kişisel çıkar gözetmeksizin yararlı olmaya çalışma, özellikle bencilliğe karşı bir tavır takınma olduğunu düşündüğümüzde, Kaplan'dan öğrenecek birçok özelliğin olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.7. “Çift Kalple Sonsuz Sevgiler”

Akademik terbiyenin diğer önemli kavramları, “saygı ve sevgi”dir. Orhan Okay'ın Kaplanlarla ömür boyu süren ilişkilerinde bu iki kavramın çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Zaten çelebi bir mizaca sahip olan, nezaket ve zarafet timsali Orhan Okay'dan dostlarına ve bilhassa hocalarına karşı saygısı ve sevgisi her zaman bakidir. Akademik hayatında bunun yüzlerce örneğinden bahsetmek mümkündür.

Orhan Okay, Mehmet Kaplan ile tanıştığı zaman aralarında 16 yaş fark vardır. Behice Hanım eşini, “Kaplan ağabeyiniz” diye tanıtmaya rağmen Orhan Okay, ömür boyu kendisine bu tarzda hitap edememiş, çok yakın oldukları zamanlarda bile Kaplan'a hocam demekten vaz geçmemiştir. “Saygı dostluk dünyanın en güzel duygusu. Tabii ilim de önemli. Ama bana öyle geliyor ki sevgi ve saygı başta geliyor.” diyen Kaplan, lise yıllarından beri tanıdığı Okay'ın esas itibarıyla hiç değişmediğini; daima efendi, saygılı ve dost olduğunu yazar. Bu duyguları hayatın temeli olarak gören Kaplan'a göre bizim eski kültür ve medeniyetimizin esasını da bunlar teşkil etmektedir.

Orhan Okay, hatıralarında Mehmet Kaplan'ın emeklilik toplantısını nakleder. Hoca için o gün çok güzel bir program tertip edilmiş ve Okay da Erzurum'dan gelerek toplantıya katılmıştır. Emeklilik toplantısında hoca için hazırlanan “armağan” kitabını dostlarına, öğrencilerine imzalarırken Orhan Okay'a da; “çift kalple sonsuz sevgiler” hitabı nasip olur. Bu ifade, esasında

---

²⁹ “Türk üniversitelerinde ‘Yeni Türk Edebiyatı’ disiplininin kurulmasında Mehmet Kaplan'ın öncülüğünü belirtirken onun sadece resmî kürsü yöneticiliği ve tez danışmanlığı sıfatından bahsetmek yeterli değildir. Bunlara ilim adamı ve hoca olmanın etik sorumluluğunu ve biraz da mizaç özelliklerini eklemek gerekir. Türkiye’de çok nadir sayıda hoca, öğrencileriyle, doktora öğrencileriyle onun kadar ilgilenmiş, sıkıntılarını kendi sıkıntıları kadar belki daha da fazla takip edebilmiştir. Mehmet Kaplan'ın gerek arkadaşlarıyla gerekse öğrencileriyle olan ilişkilerinde, kendisinden çok karşısındaki insanın dertleriyle, meseleleriyle hemhal olduğu, onları bu sıkıntılarında feraha çıkarmak için gayret sarf ettiği yakınlarında bulunanlarca iyi bilinir. Onun bana yazdığı mektuplarının hemen hiçbirinde Hoca benden kendisiyle ilgili bir iş istemediği gibi, kendi sıkıntılarında da nadiren bahsetmiştir. Bunlar benim için adeta kürsüden anlatılmış yeni ders takrirleri yerine geçmiştir. Bir taraftan karşısındaki insanı yetiştiren, bir taraftan da kendi hayat tecrübelerini aktiren dersler.” (Okay, 2006: 500)

Orhan Okay ve Kaplanlar arasında uzun yıllar süren öğrencilik ve dostluk muhabbetinin ulaştığı en güzel merhalelerden biridir.

2.8. İlk Doktora Talebesi

Mehmet Kaplan, lisans tezinde olduğu gibi doktora tezinde de Okay'a danışmanlık yapmıştır. Aynı zamanda Okay, Mehmet Kaplan'ın ilk doktora öğrencisidir. Akademik hayatın en önemli merhalelerinden biri olan doktora süreci de Orhan Okay için oldukça verimli geçecektir. Mektupları incelediğimiz zaman Kaplan'ın bu süreçle ilgili sürekli yol gösterdiğini, çalışmanın planı ve muhtevasıyla yakından ilgilendiğini görüyoruz. Doktora konusunu kendisi seçen Okay, bu hususta şunları aktarır:

“*Şiir Tahlilleri*'nin provalarını okurken, onun birkaç yerinde adımı ve problemleri intiharımı ilk defa duyarak bende Beşir Fuat üzerine çalışma fikri doğduğunu burada söylemeliyim.” (Okay, 2015: 26)

Cizvit Mektebinde okuyan, Sultan Abdülaziz'e yaver olan, bazı savaflara katıldıktan sonra istifa eden Beşir Fuat, askerlikten ayrıldıktan sonra yoğun bir yayın faaliyetine başlamış ve dört yıla (1883-1887) 16 kitap ve 200'den fazla makale sığdırmayı başarabilmiş ilginç bir karakterdir. Fransızca, Almanca ve İngilizce bilen, devrin sanat ve edebiyat anlayışından farklı bir profil çizen Beşir Fuat'ın en verimli çağında intihar etmesi ise bu karakteri daha da ilginç kılar³⁰. Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın danışmanlığında hazırladığı tezi için bir yıla yakın da İstanbul'da araştırmalar yapar. Büyük bir emek ve araştırma mahsulü olan tez tamamlandığında hem Tanzimat edebiyatının önemli bir devresi aydınlanmış olur hem de Beşir Fuat ismi unutulmaktan kurtulur. Orhan Okay, 1963 yılında Türkiyat Enstitüsü'nde tezini savunur. Jüride danışmanı Mehmet Kaplan dışında Ömer Faruk Akün ve Fahir İz de bulunmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda Mehmet Kaplan'ın yaptırdığı ilk doktora tezidir. *Beşir Fuat*, 1969 yılında Hareket Yayınları arasında kitap olarak çıkacaktır.

3. MEKTUP / HATIRALAR IŞIĞINDA AKADEMİSYENLERE TAVSİYELER

Orhan Okay, İstanbul'dan ayrılıp Artvin'de öğretmenliğe başladığı andan itibaren hocası Mehmet Kaplan'la ilk mektup yazışmasının 7 Kasım 1956, sonuncusunun ise 24 Haziran 1985 tarihli olduğunu, ilk mektubu ise 1956 Mayıs'ında Polatlı Topçu Okulu'ndayken aldığını söyler.

³⁰ “Gerek genel okuyucu kitesinde gerekse aydın çevrelerde Beşir Fuat daha çok intiharı ile biliniyor. Kendi zamanında intiharı nasıl sansüre ve sonuçta mutlak bir susmaya sebep olmuşsa günümüzde de konuşulmasına başlıca sebep intihardır. Doğrusunu isterseniz benim de Beşir Fuat konusunu doktora tezi olarak çalışma hevesim, intihar etmiş olduğunu bilmemle başladı. Daha fakülte'deki öğrencilik yıllarımda bu tarafıyla dikkatimi çekmişti. Bir aydının intiharı, özellikle pek fazla örneği bulunmayan Osmanlı ve İslam toplumunda intihar benim için üzerinde durulması gereken bir problem.” (Öztunç, 2015: 49)

Mehmet Kaplan'ın mektupları, sadece bir hoca-talebe arasındaki ilişkinin boyutlarını içermez. Onun her satırında, edebiyat, sanat, felsefe ve daha pek çok konuda öğrencisiyle fikir teatisinde bulunduğunu ve gerçek rehberliğin burada da devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle bu mektuplaşmalardaki tavsiyelerin gençlere hatta günümüz hocalarına da yönelik olduğunu kaydetmek gerekir.

3.1. Yabancı Dil ve Yabancı Kaynaklar

Mehmet Kaplan, Orhan Okay'a yazdığı mektuplarda eğitim ve araştırma hususlarında birçok tavsiyede bulunur. Bu tavsiyelerin başında yabancı dil öğrenme ve yabancı kaynaklara ulaşma konuları gelmektedir. Ona göre yabancı dil ve yabancı kaynaklar, akademide ilerlemenin ve iyi bir hoca olmanın en önemli şartlarından biridir. Hatta yabancı dil bilmeyen birisinin akademide işi yoktur. Ayrıca Okay'a iyi bir akademisyen olması için Arapça, Farsça, Fransızca, hatta gelecekte Almancayı öğrenmesi gerektiğinden de bahseder. Kaplan'a göre yeni nesil, kendilerinden daha iyi olması lazım ki kültür ilerlesin. Yabancı dil öğrenmeyi ve okuma iştihasını kültürün esası olarak gören Kaplan, bunun yanında yabancı dilde yazılmış kaynakları sız sık zikreder. Okay'a henüz Diyarbakır'da öğretmenken başlayan bu ısrarı, hemen hemen her mektupta devam etmiştir.

Doktora sonrasında Fransa'ya iki yıllığına giden Orhan Okay'a Fransa'yı iyi tanımasını, yazarlarını, kültür ve sanat merkezlerini iyice gezmesini öğütleyen Kaplan, vaktini heba etmemesi için ciddi uyarılarda bulunur. Hatta daha da ileri giderek Fransa'da geçireceği her boş anın bir vebal olduğu uyarısını yapar. Halkın parasıyla Fransa'ya gitmiş olan Okay, bunun gereğini yerine getirmeli ve kendisini çok iyi yetiştirmelidir. Fransızca'yı çok iyi olarak öğrenmeden ve birkaç büyük yazarı iyice tanımadan Türkiye'ye gelmesi halinde büyük bir vebale gireceği uyarısında bulunur. Okay, Kaplan'ın bu konudaki hassasiyetine dikkat çekerek akademisyenlerin bir Batı dilini iyi bilmesi ve o dildeki eserleri okuması ısrarını sürekli dile getirdiğini, bu konulardaki gevşeklikten katıyen hoşlanmadığını belirtir. Kaplan, başka bir yazısında da bu ısrarını sürdürür:

“Yabancı dil konusunda ısrar ediyorum. Üniversitede vazife alacak bir kimse için bu konuda mazeret kabul etmiyorum. Atalarımız o dillerde şiir yazacak kadar iki yabancı dil biliyorlardı. Bütün fikirlerini iki büyük kaynaktan almışlardı. Biz bugün bizi yok edecek milletlerin dillerini hatta dinlerini, felsefelerini, metotlarını çok iyi bilmeye mecburuz.

Hiçbir dimağ, dışarıdan gıda almadan gelişemez. Valery'nin sözünü unutma: 'Aslanın vücudu yediği hayvanlardan mürekkeptir.' Ben şahsen her gün yabancı eserlerle beslenmeyen bir üniversite hocasının ilerleyeceğine inanmıyorum. Mehmet Akif de Ziya Gökalp da Yahya Kemal, Ahmet Hamdi ve Mümtaz Bey (Turhan) de güçlerini yabancı eserleri tanımaya borçludurlar.” (Okay, 2015: 134)

Mehmet Kaplan, yabancı dil bilmeyen birine doktora tezi bile verilmemesi gerektiğine de inanır. Bir doktora öğrencisi ile ilgili kanaatlerini dile getiren Kaplan, talebenin çalışmada enerjik olduğunu, istese bir yabancı dili başarabileceğini, fakat Fransızca edebiyata dair bir eseri anlayacak seviyeye geldiğine kanaat getirmediği on doktora doktor unvanını vermeyi doğru bulmadığını söyler ve Okay'a şu uyarıda bulunur:

“Lütfen yabancı dil bilmeyen bir talebeye doktora tezi vermeyiniz. Biz yabancı dil ile Osmanlıca'yı şart koşuyoruz. Müsamaha bizi sukuta götürür. (...) Bizim sahamızda yabancı dil bilmeden, metot kitaplarını ve araştırma örneklerini okumadan, yeni, ciddi, okunmaya değer araştırmalar yapılabileceğine kani değilim.” (Okay, 2015: 134-135)

Mehmet Kaplan, başka bir yazısında da alanla ilgili yabancı kaynak eserler üzerinde tekrar durur. Özellikle doktora çalışmaları esnasında farklı bir görüş kazanmaları için bu hususu sürekli gündeme getirir. Bir doktora öğrencisinin eğitimi süresince en an beş on yabancı kaynak okuması gerektiğinin altını çizer. Tenkit hususunun önemli olduğunu söyleyen Kaplan, Avrupa'da, Amerika ve Rusya'da çok geniş bir araştırma sahası olduğunu, Rus formalistlerinin bu sahada çok şey keşfettiklerini, onlarda strüktüralizmin (yapısalcılık) geliştiğini, bu sahaya dair pek çok eser yazıldığını ve kendisi de okuduklarını Türk edebiyatına uygulamaya çalıştığını söyler. Kaplan'a göre bizim de bu konuları öğrenmemiz için ilgili eserleri okumamız ve tercüme etmemiz gereklidir.

Mehmet Kaplan'ın tavsiyelerinde bugün de özellikle yeni Türk edebiyatı sahasında çalışacak olan genç akademisyenlere bir fikir verebileceği muhakkaktır. Ancak burada şunu da unutmamak gerekir. Orhan Okay da hocasının bu tavsiyelerini hep dinlemiş ve tatbik etmiştir. Yine bir mektubunda “Fransızcaya çalışmana memnun oldum.” diyen Kaplan, bibliyografyanın da önemli olduğunu, alandaki bütün kitap, makale ve metinlerin tam bir kaynakçasının oluşturulması gerektiğini eklemiştir. Yeni Türk edebiyatında Batıdaki araştırma usullerini tatbik etmenin şart olduğunu söyleyen Kaplan'a göre ancak yeni usul ve görüşler, metinleri derinleştirir. Mektubun sonunda ise Okay'a daha büyük sorumluluklar yükler:

“Yapacağınız şeylerden biri de bu sahada yapılmış bütün araştırmaların tam bir listesini yapmak ve bunları okumaktır. Artık bütün meşgaleniz kendi sahanız olacaktır. Yeni Türk edebiyatı için Fransızca'yı da iyi bilmek şarttır. Çünkü kaynaklarla mukayeseler de yapacaksınız. Uykundan feda ederek bir Fransız edebiyatı tarihini tercümeyle başla. Hem dilden hem metottan hem de bilgidan istifade edersin. Bundan böyle Fransızca kitap elinden düşmeyecek. Bir stilistik kitabı da oku. Yeni araştırmalarda üslup mühim bir yer tutuyor. Yabancı tetkikler yeni görüşler vermesi bakımından çok faydalıdır.” (Okay, 2015: 50)

3.2. Araştırmada Bakış Açısı ve Yöntem

Kaplan'ın bilimsel bir çalışmada dikkat çektiği hususlardan biri de herhangi bir araştırmada *malzemededen çok bir görüşün* önemli olduğudur. Bana

göre bir araştırmada en önemli unsur, bir bakış açısına sahip olmaktır. Araştırmacı, bakış açısını ise ancak konuyla ilgili değerli eserleri okumakla kazanır. Bütün mesele dikkatini bir konu üzerinde derinleştirmek ve ona yoğunlaşmaktır. Doktorada önemli olan konu değil ona bakış ve onu ele alıştır. Kaplan, kendi araştırma yöntemini de mevzuyu “ele alış, derinleşme” olarak özetlemiştir.

Kaplan, başka bir mektubunda da Orhan Okay'ın Beşir Fuat'la ilgili doktorası üzerinde durur. Ona göre Beşir Fuat tek başına ele alınmamalıdır. Beşir Fuat'ı çalışan birisi Tanzimat devrinde başlayan ve genişleyen realizm ve romantizm akımlarını etraflıca araştırmalı, tezini bu çerçeveye oturtmalıdır. Bu konularla ilgili kitaplar, mutlaka elden geçirmeli ve notlar almalıdır. Beşir Fuat'ın Türk edebiyatında pozitivizmin, ilmi düşüncenin, realizmin mübeşşiri olduğunu söyleyen Kaplan, öncesi ve sonrasının çok geniş bir şekilde ele alınmasını, daha sonra daraltılmasını tavsiye eder. Aslında onun üzerinde durduğu, monografik bir çalışmada ele alınan kişi ile ilgili bütün devrin mutlaka tanınması ve kazandığı güçlü bakış açısıyla tezini yazması gerektiğidir. Kaplan, Okay'ın doçentlik tezi olarak seçtiği Mithat Efendi'yi sevmesini de olumlu karşılar. Çünkü ona göre bir akademisyenin çalışacağı konuyu sevmesi önemlidir Sevgi, konuyu daha iyi aydınlatır. Tezin planını da beğenen Kaplan, Okay'a; “yaptığın gerçekten kahramanlıktır. Tez hemen hemen bitmiş. İnşallah biter bitmez imtihana talip olursun” der.

3.3. Kitap ve Şahsiyet

Mehmet Kaplan, Orhan Okay'a yazdığı bir mektubunda da bir kitabı tekrar tekrar okumanın yararları üzerinde durur. Polatlı'da askerde olan Orhan Okay, *Karamazov Kardeşler'i* yeniden okuduğunu, bir kitabı tekrarlamamanın birkaç kitap okumaktan daha yararlı olduğunu yazmıştır. Mehmet Kaplan, Orhan Okay'ın bu fikrini destekleyen örnekler verir. Ona göre şahsiyetin teşekkülünde büyük eserleri tekrar tekrar okumanın büyük hissesi vardır. Kaplan, bu prensibe bir de ruha yakın gelen şahsiyetin eserlerini bütün olarak okuma prensibinin ilave edilmesi gerektiğini söyler. Buna kendisine rehber seçtiği Alain'i örnek gösterir. Kaplan, Londra'ya gittiği zaman Alain ile tanışır. Bu tanışma onun akademik ilerleyişinde ve olaylara farklı cepheden bakmasında çok önemli bir rol oynar. Alain'i kendisine rehber edinen Kaplan, birçok çalışmasında ve yazısında onun fikirlerinden yararlanmıştır. Kaplan, diğer asistanlarına da; “sizlerden her birinizin kendi mizacınıza uygun yazarları keşfederek işlemenizi ve bir tefekkür seviyesine yükselmenizi temenni ediyorum.” diye tavsiyede bulunur.

3.4. Farklı İnsanlar, Aykırı Kitaplar

Mehmet Kaplan, kitap okuma prensibi içinde kendi temayüllerimize ters gelen eserleri okuma lüzumundan da bahseder. Çünkü farklı fikirler, okuyan kişiyi dar kalıptan kurtarır. Çünkü zıddımızı tanırsak kendi benliğimizi daha iyi hissederiz. Tanrının gündüze karşı geceyi yaratması belki de bundan dolayıdır. Her şey zıttı ile tanınır. Taassup tek kitaptan tek bir fikirden doğar. Müsamaha,

ancak zıtları kavrayan hatta zıtlara var olma imkânını bağışlayan bir ruhta vücut bulur. Tanrı yeryüzünde vahşi hayvanlara, böceklerle, mikroplara da yaşama hakkı vermiştir diyen Kaplan, Yunus Emre'nin; *kimseden ayrı görme her biriyle bile gör* mısraını naklederek, bunu en derin müsamaha felsefesi olarak değerlendirir. Mehmet Kaplan'a göre olaylara başkalarının gözüyle bakabildiğimiz zaman hoşgörü mertebesine ulaşmış oluruz. Çünkü tanıdığımız her insan, büyük ve zengin hakikate açılan bir penceredir.

3.5. Zorluklara Göğüs Germek: Moral, Motivasyon

Orhan Okay, askerlik sonrası 1958 yılı Ocak ayında Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlar. Artvin'den sonra Diyarbakır'daki lise hocalığı, onu hiç de memnun etmez. Daha önce soruşturma geçiren ve hocaları haksız yere dağıtılan bu lise, son derece gevşek ve disiplinsiz bir okuldur. Bu meseleyi hocası Mehmet Kaplan'a anlatır. Kaplan, duruma üzülmeyle birlikte mücadele etmesi noktasında onu teşvik eder:

“Engüvendiğimiz genç mürebbiler de cepheyi terk ederlerse, bu işin sonu nereye varır, bilmem. Hiç olmazsa, orada ne yapmak lazım geldiğini, sebepleri iyice araştırarak, durumu tespit et. Bu da faydadan hali değildir.” (Okay, 2015: 39)

Mehmet Kaplan, mektupların çoğunda her türlü zorluk karşısında direnilmesi gerektiğini öğütlemiştir. Erzurum'a geldikten sonra yaşadığı problemde de hep yanında olmuştur. 31 Ağustos 1959 günü kırk saati aşan bir tren yolculuğundan sonra Erzurum istasyonuna inen Orhan Okay ve eşi, Mehmet Kaplan ve Mehmet Akalın tarafından karşılanır. Orhan Okay'ın hiçbir zaman unutamadığı bugün, yeni bir hayata başlarken karşılaşıacağı yalnızlığı ve birdenbire boşluğa düşme hissini yok etmiş; ortaya çıkabilecek birçok zorlukların kolaylıkla aşılabileceğini ona müjdelemiştir.

Orhan Okay, başka bir yazısında da Mehmet Kaplan'ı akademik hayatta ayakta tutan en önemli unsurun ondaki şevk ve motivasyon olduğunu söyler. Zorluklar karşısında hiçbir zaman yılmayan Kaplan, Erzurum'da karşılaştığı bazı tatsız hadiselerin karşısında bile şevkini yitirmemiş çalışmaya devam ettiği gibi etrafındakileri motive etmeyi hep sürdürmüştür. Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın mektuplarında bile “her zaman hayata nikbinlikle ve geleceğe ait ümitlerle bakan insanın ifadeleri” olduğunu belirtir.

Mehmet Kaplan Erzurum'da Edebiyat Fakültesi'nin dekanı olduktan sonra Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kurmak ve burada iyi bir kadro oluşturmak için canla başla çalışmış ve bu şevkini hiçbir zaman yitirmemiştir. Asıl gayesi ise kendi ifadesiyle gün geldiğinde Palandöken'in eteklerinde on bin kişilik bir üniversite hayalidir. Bölümün kurulması için neler yapacağını anlatan Kaplan; “Öyle sanıyorum ki, burada, İstanbul ve Ankara'dan daha iyi bir kadro yetişecek.” der. Başka bir mektubunda da Alain'in en sevdiği nasihatlerden birini aktaran Kaplan, insanın her hal ve şartta kendini bedbinliğe kaptırmaması gerektiğini aktarır. Çünkü hayat durmadan değişir. Bizim de hayatı, hayatımızı değiştirmek kendi elimizdedir. Gelecek hakkında hiçbir

tahminde bulunmadan günlük görevlerimizi yapmak, ilerlemenin asıl yoludur. Her günü faydalı geçirmeye bakmak ve yarın ne olacağını düşünmemek ümitsizliği yok eder. Erzurum'da hakkında yürütülen fitne ve fesat karşısında üniversiteden ayrılmak zorunda kalan Kaplan, buna rağmen öğrencilerine iyi şeyleri telkin etmeye devam etmiştir. "İyi olan şeyleri seviyorum ve beni yalnız onlar alakadar ediyor. Düşmanlarımdan bile ümit kesmeyen bir mizacımdır. Her insanın iyi ve kötü olabileceğine inanıyorum." (Okay, 2015: 65) diyen Kaplan, en zor durumda bile moralini ve şevkini kırmamaya gayret etmiştir. Yine Fransa'ya gönderdiği bir mektupta da; "Müslüman aktif olur, azimli olur; ümitsizlik ve bedbinliğe kapılmaz. İlimi ta Çin'de olsa bile arar." der.

Mehmet Kaplan, 1980 sonrasında üniversitelerde yönelik uygulamalardan oldukça rahatsız olmuştur. Ancak buna rağmen nasıl bir üniversite olması gerektiğini ve bireysel çabalarla da bir şeyler elde edilebileceğini ifade etmekten de geri durmamıştır. Üniversitenin zihniyet ve şahsiyet meselesi olduğunu söyleyen Kaplan, Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü'nün yüksek tahsil yapmadıkları halde Türkiye'ye kuvvetli eserler ve fikirler bıraktıklarını, üstadı Alain'in de üniversite profesörü olmadığı halde yirmiden fazla büyük yazar yetiştirdiğini ifade eder. Bu nedenle Kaplan'a göre üniversite bir teşkilat olmaktan ziyade bir zihniyet ve şahsiyet meselesidir. Türkiye'de teşkilat yerine anarşinin olduğunu söyleyen Kaplan, herkesin kanunları ve tüzükleri kendine göre yorumlamasından şikâyet eder. Orhan Okay'a tavsiyelerde de bulunan Kaplan, ümitsizliğe düşmeden çalışması gerektiğini, onun yetiştireceği beş-on iyi insanın teselli bulmak için yeterli olduğunu ifade eder. Akli başında herkes böyle yaparsa Türkiye'nin binlerce iyi insan kazanacağını söyleyen Kaplan, böylece günümüze de önemli mesajlar verir.

3.6. Okumak, Yazmak ve Çalışmak

Mehmet Kaplan'ın tavsiyeleri, esasında bütün ilmi çalışmalara yön verecek genişliktedir. Akademide hevesi olan her insan bu tavsiyelerden dersler çıkarabilir. Bu nedenle Kaplan'ın önerilerini geniş açılardan düşünmek ve söylediklerini bir bütün olarak değerlendirmek gereklidir. Asistanlarının ilmi terbiye yolunda hiçbir zaman yalnız bırakmayan ve onları sürekli olarak yönlendiren, okumaya, çalışmaya, düşünmeye teşvik eden Kaplan, doktora ve doçentlik aşamalarına ayrıca önem verir. Londra'dan yazdığı bir mektupta asistanlarının bilimsel başarılarını çok arzuladığını söyleyen Kaplan, onların varacakları yeri geniş bir perspektiften şöyle değerlendirir:

Erzurum'da "hepinizin kuvvetli tezler yaparak dünya Türkoloji âleminde dikkati çeken bir bölüm vücuda getirmenizi temenni ediyorum ve bu pekâlâ mümkündür. Gerçekten de mühim olan ve benim arzu ettiğim sizin orada gelişmemiz ve üniversiteyi geliştirmenizdir. Benim dünyada en büyük isteklerinden biri sizlerin orada Doçent olduğunuzu görmektir. Ondan sonra gözlerim arkada kalmaz." (Okay, 2015: 64)

Kaplan, Okay'ın doçentlik teziyle seçtiği konudan yaptığı plana, okuduğu ve okuyacağı eserlere kadar her açıdan ilgilenir. Ancak tezi geciktirmesinden

de yakınıdır. Ona göre bunun en önemli nedeni günlük çalışma programının olmayışıdır. Oysa ilmi çalışmada insan her gün aynı istikamette bir şeyler yapmalı, disiplinli olmalı, dış hadiselerin dikkati dağıtmasına mani olmalı, sürekli olarak çalışmalıdır. Mart 1969 tarihli bir mektubunda da; “biraz toparlarsan da şu doçentlik tezini tamamlarsan. Senin Erzurum’da Doçent ve Profesör olman memleket bakımından mühimdir.” diyen Kaplan, sözü yine çalışma ve disiplin meselesine getirir:”

“Kendini günlerin akışına bırakırsan hiçbir zaman (çalışmaya) fırsat bulamazsın. Haftada muayyen gün ve saati mutlak şekilde teze ayır. Avrupalıların verimli olmaları, zamana tasarruflarından dolayıdır.” (Okay, 2015: 123)

Mehmet Kaplan'ın tavsiyeleri arasında sadece kitap okumak yeterli değildir. O aynı zamanda yazma eylemini de oldukça önemser. Her gün yazmayı kendisine itiyat eden Kaplan, öğrencilerine de günde en az 3-4 sayfa kopya ve tercüme yapmayı önerir³¹. Bu alışkanlık sonucunda bir sene sonra iyi bir yere geleceklerini ifade eder. Avrupa'da en titiz yazarların ömürleri boyunca 20-30 kitap ürettiklerini söyleyen Kaplan, bunun sebebinin her gün sabahtan öğleye kadar yazma eylemlerinde bulunmalarını gösterir. “Biz her gün ilham geldikçe okur ve yazarız. Bu itiyadı evvela sizin kazanmanız, sonra talebinize kazandırmanız çok iyi olur” diyen Kaplan, öğrenecekleri daha pek çok konu olduğunu, kendisini hala bir talebe gibi hissettiğini anlatır.

Mehmet Kaplan, öğrencilerine ısrarla çalışmalarını ve üretmelerini tavsiye ederken rahattır; çünkü bu hususta en büyük örnek kendisidir. Okay, 13 Nisan 1982 tarihli bir mektupta hocasının iki yıl sonra emekli olacağını, ara sıra yaşlılık ve boşluk hissine düştüğünü, fakat buna rağmen her gün zevkle okuyup yazdığını aktarır.

3.7. Dedikodu ve Gevezelik

Mehmet Kaplan'ın diğer bir uyarısı da akademisyenlerin bilimsel çalışmalar dışında farklı işlerle uğraşmamalarına yöneliktir. Ona göre bir akademisyen çevresinde olan biten dedikodulara değil kendine ve yapılacak görevlerine bakmalıdır. Onun itiyadı, her sabah 5'te kalkmak³², okumak, yazmak, tercüme etmek, derslerini yapmak ve başkalarıyla mümkün olduğu kadar az konuşmaktır. Çünkü düşünce, inzivada ve kitaplarla gelişir. Bizler fikri, yazarken ve okurken buluruz. Etraftan kopma ve eserlerle kendi kendisine bir dünya kurmak, yazmayı, tercüme etmeyi, düşünmeyi başlıca meşgale haline

³¹ “Bana gönderdiği ve üzerinde “Her gün yaz! Her gün yaz!” ihtarlı bir kartpostalı her zaman gözümün önünde dursun diye masamın camı altına koymuştum. Yıllar o cümleleri silikleştirdi. Yine de her ilim adamına bir vasiyet olacak o güzel hatırlatmayı yerine getiremedim.” (Okay, 2006: 501)

³² “Onun her sabah çok erken bir saatte kalktığını ve yayımlanıp yayımlanmayacağını hesaba katmadan birtakım ilmî makaleler, Türkiye'nin siyasî ve sosyal meseleleri üzerine yazılar ve değişik konularda denemeler kaleme aldığını hepimiz biliyoruz.” (Okay, 2006: 501)

getirmek önceliğimiz olmalıdır. Londra'dan asistanlara gönderdiği ortak bir mektupta da memlekete nasıl hizmet edeceklerini şöyle tekrarlar:

“Hepinize güvenim var. Muntazam çalışırsanız üniversitede yeni bir nesil teşkil edeceksiniz. (...) Haftada bir gün buluşun; diğer günler vakit kaybetmeyin. Etrafınızda ne olduğuna da pek aldırmayın. Şimdi size düşen iş konuşmak ve münakaşa etmek değil, çalışmak, çalışmak, çalışmaktır. Ancak çalışmalarımızla memlekete faydalı olabiliriz.” (Okay, 2015: 73)

Bilim adamlarının gevezelik yapacak ve dedikodu üretecek zamanlarının olmaması gerektiğine inanan Kaplan, hatta asistanlarına başkalarına fikirlerini dahi beyan etmemelerini sadece ama sadece çalışmaları gerektiğini öğütler. Üniversitede rektör veya başka şahısların yaptıkları sizi hiç alakadar etmemelidir, diyen Kaplan özellikle küçük yerlerde bu hususların büyük bir problem olduğunu şöyle özetler:

Gevezelik ve dedikodu taşrada son derece tehlikelidir.

Mehmet Kaplan, akademide gevezelik ve dedikodudan asla hoşlanmaz. Kaplan'a göre bizi mahveden sebeplerden biri kendimizden, tabiatın ve hakikaten uzaklaştıran en mühim hastalık bunlardır. Ona göre insanlarımız bomboş oturuyor, gevezelik ediyor ve birbirlerinin dedikodusunu yapıyorlar. Londra'da boş oturan veya gezen adama rastlamanın hemen hemen imkânsız olduğunu, herkesin işinde, gücünde olduğunu belirten Kaplan'a göre boyuna gevezelik ve dedikodunun bol olduğu Türkiye ise bir kahvehane gibidir.

3.8. Akademi ve Siyaset

Mehmet Kaplan, 1945'te Demokrat Parti'nin kurulmasıyla başlayan nisbi hürriyet atmosferinin ilmî zihniyetin teşekkülünde önemli rol oynayacağına inanmıştır. Okay, Kaplan'ın 1946-1950 yılları arasında, edebiyat yazılarının dışında Türkiye'nin sosyal ve siyasi meselelerine dair pek çok yazı yazdığını nakleder. Bu yazılarda devlet yöneticilerine, siyasetçilere ve bu yola heves eden gençlere politikanın ahlaka, kültüre ve ilmi zihniyete dayanması gerektiğini, boş ideolojilerin insanları ve milletleri yıpratmaktan başka bir işe yaramayacağını telkin eder. Kaplan'ın siyasi yönünün hiç olmadığını söyleyen Okay, bununla beraber Demokrat Parti'ye, kuruluşundan başlayarak iktidara geçtiği ilk yılları içinde partinin özellikle kültür politikası ile ilgili yazılar kaleme almış ve destek vermiştir.

Kaplan'ın siyaset ve akademi arasında kurmuş olduğu ilişki de dikkat çekicidir. Ona göre Türkiye'nin esas meselesi rejim değil ilmi zihniyet ve ilmi çalışma meselesidir. Siyaset, ancak bu gayeye uygun olursa faydalı olur. Akademi, her sahada hakikati aramalıdır. Böylece nerede bulunduğumuzu bilmiş oluruz. Bilim adamlarının çalışma tarzı ve çalışma temposu, siyasi meselelerden daha önemlidir.

Mehmet Kaplan, Demokrat Parti'nin kültür politikalarını destekleyen yazılarından bir müddet sonra vazgeçmiş ancak 27 Mayıs sonrası sıkıntılı atmosferi onu da rahatsız etmiştir. Orhan Okay, onun darbe sonrasında pek

üretmediğini, iki yıl boyunca yazdığı makalelerinin sayısının ancak sekizden ibaret olduğunu belirtir. Bu yazılarda da siyasi konulara temas etmez. Türkiye'nin bu konudaki gerçeğini yakından bilen Kaplan, akademi camiasındaki insanların siyasete girmemeleri gerektiğini söyler. Orhan Okay da siyasete; oy vermek ve dost meclislerinde her vatandaşın fazla olmayarak kanaatlerini zaman zaman dile getirmenin dışında bir ilgisinin olmadığını söyler. Kaplan, yazarların, entelektüellerin, üniversite hocalarının belki de iyi niyetle atıldıkları siyaset dünyasında faydalı olamayacaklarını, buna mukabil düşünerek ve düşündüklerini yazı haline getirerek yani bir çeşit dolaylı yoldan politikacıları irşat edebilecekleri fikrini benimser. İdeolojik kamplaşmalara ve taassuba karşı olan Kaplan, bir akademisyen için tek kurtuluş yolunun sloganik söylemler değil sakin bir şekilde ilmi araştırmalara yoğunlaşmak olduğunu tekrarlar. Bu nedenle politikadan, partili olmaktan veya parlamentoya girmekten çekinen Kaplan, talebelerini de bundan uzak tutmak ister. Çünkü ona göre bu ülkenin duyan ve düşünen, yazan ve çizen insanlara daha çok ihtiyacı vardır. Türk milletinin eksikliği kafasındadır. Düşünmek ve yazmak da iyiliktir ve memlekete hizmettir. Edebiyatçı, siyasetini kendi sahası içinde yapmalı ve meseleleri yüksek bir zaviyeden ele almalıdır diyen Kaplan, şu vezir sözünü söyler:

Türkiye bakımından ilmi faaliyet en tesirli siyasettir. (Okay, 2015: 118)

3.9. Akademi ve Yöneticilik

Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın idareciliği seçen veya heves eden akademisyenlere, bhusus edebiyat hocalarına pek sıcak bakmadığını söyler. Orhan Okay, başarılı bir bilim adamı ve iyi bir hoca olan Kaya Bilgegil'in idarecilikte pek başarılı olmadığını bizzat görmüştür. Ona göre; "Türkiye'de yöneticilik, özellikle ilim adamları için çok defa yıpratıcı bir oyalanmadan başka bir işe yaramıyor. Kendisi de etrafındaki öğrencilerine, yakınlarına eğer iyi birer araştırmacı iseler yöneticiliğe hiç heves etmemelerini tavsiye etmiştir. Bu nedenle hiç kimseyi unvan ve makamına göre değerlendirilmemiş, insanı kendi zatında sevmiştir.

Sonuç

Orhan Okay ve Mehmet Kaplan'ı genel hatlarıyla da olsa keşfetmenin akademik açıdan oldukça faydalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki bize gösteriyor ki, akademi sadece ders anlatmak ve içe kapanma yeri değildir. O, her şeyiyle büyük bir sorumluluk makamıdır. Akademisyen, bilimsel ahlâka, etik değerlere, yetiştirdiği talebelere, yaşadığı şehre karşı da mesuldür. Akademik bir perspektif ışığında talebesini ömür boyu aydınlatmak, şehrin kültürel coğrafyasını ortaya çıkarmak ve ona katkı sunmakla da mükelleftir.

Akademiye girenler, *hırslı* olmaları hâlinde en üst basamaklara yükselebilirler ancak Mehmet Kaplan ve Orhan Okay gibi gönüllerde yaşamaları mümkün değildir. Çünkü bu kapıda, *hırs* yoktur. Bu makama başınızı eğerek; tevekkülle, sabırla, aşkla, vefayla, saygıyla, sevgiyle, dostluk ve kardeşlikle girebilirsiniz. Çünkü bu fikir ve edebiyat akademisinde, en azından eleştiriye

açık ve alçak gönüllü olmanız, her gün sabah beşte kalkmanız, bol bol okumanız, mutlaka bir yabancı dil bilmeniz; sadece doktora süresinde yabancı dilde onlarca eser okumanız; günde üç-dört sayfa yazı yazmanız, çeviriler yapmanız, Osmanlı Türkçesini iyi bilmeniz, alanla ilgili kavram ve teoriye hâkim olmanız, siyaset ve ideolojik kamplaşmalardan, taassuptan, dedikodu ve gevezelikten uzak durmanız gerekmektedir.

Kaplan ve Okay, üniversiteyi bir kurum olarak değil bir şahsiyet ve zihniyet meselesi olarak görürler. Onların akademik anlayışında kültürel ve fikri derinlik vardır. Onlar için akademide fikir hürriyeti önemlidir. Eleştiri vardır ancak ideolojik kamplaşmalar ve kısır çekişmelerden hoşlanmazlar. İdari görevler, hocaların bilimsel çalışmalarına zarar verdiği için yöneticilik düşünülmez. Kurumsal makam değil insanî derinlik kıymetlidir. Bu akademide, gönül kırmaktan çekinilir, insana hoş görüyle yaklaşır. Hoca-talebe ilişkisi; sevgi, saygı ve ceht üçgeninde başlarsa, derste veya tezde hapsolup kaybolmaz. Şartlar olgunlaştığında ömür boyu sürecek bir dostluğa dönüşür.

Orhan Okay, sadece *Hikmet* dergisi tarafından kendisine gösterilen tecessü ve vefaya konu olmasından değil akademinin ve insan olmanın haysiyetini ve niteliğini göstermesi açısından da önemli bir şahsiyettir. Onu ve Türkiye’de yeni Türk edebiyatı disiplinin kurulmasında büyük rol oynayan Mehmet Kaplan’ı; şahsiyetleri, eserleri, yazıları ve hatıralarıyla yeniden hatırlamak, yorumlamak; geçmişte kalmak veya nostalji değildir. Aksine onları takip etmek ve yeniden yorumlamak günümüz ve gelecek akademik yaşantısını bir nebze de olsa aydınlatmak açısından önemlidir.

Kaynakça

- Alyılmaz, Cengiz. (2018), “Prof. Dr. M. Orhan Okay’ın Ölümünün I. Yıl Dönümü Münasebetiyle”, *Türk Dili*, C CXIV, S 794.
- Ayvazoğlu, Beşir. (2017), “Büyük Bir Edebiyat Tarihçisi ve Kültür Adamının Ardından: M. Orhan Okay”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S 37.
- Bali, Muhan. (1968), “Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tez Çalışmaları”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, CXVI, İstanbul.
- Bingöl, İsmail. (2017), “Orhan Okay’la Bir Radyo Sohbeti”, *TYB Akademi*, 2017, S 22, s. 146
- Emil, Birol. (2017), “Prof. Dr. Orhan Okay”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, S 182, Nisan.
- Günay, Aslı Durmuş-Günay. (2011), “1933’den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C 1, S 1.
- Kahraman, Âlim. (2006), “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatında Eleştiri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 4, S 8.

- Kahraman, Âlim. (2017), *Tanıdığım Orhan Okay*, Büyüyen Ay, İstanbul.
- Okay, Orhan. (2006), "Bir Edebiyat Disiplini Kurucusu: Mehmet Kaplan", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 4, S 8.
- Okay, Orhan. (2015), *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar, Mektuplar*, Türk Edebiyatı Vakfı, (3. Baskı), İstanbul.
- Önertoy, Olcay. (1964), "DTCF. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Çalışmaları", *Türkoloji Dergisi*, C I, S I, Ankara.
- Öztunç, Mehmet. (2015), "Orhan Okay ile Kitapları Üzerine", *Türk Dili*, C CIX, S 765, Eylül, s. 47.
- Topçu, Ümmühan Bilin. (2012), "Mehmet Kaplan ve Anadoluculuk Hareketi", *Turkish Studies*, S 7/1, Kış, s. 1985-1993.
- Uçman, Abdullah. (2017), "Hocaların Hocası Orhan Okay Üzerine", *TYB Akademi*.
- Ünver, İsmail. (1972), "Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Çalışmaları", *Türkoloji Dergisi*, C IV, S I, Ankara.
- Yetiş, Kâzım. (1993), "Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografyası, I-II", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, nr. 23, 1977-1979, İstanbul, 1981, s. 265-327; nr.26, İstanbul.